STRIP SCHRIFT

Prijs ƒ5,95/Bfr.110

DIDIER COMÈS
LAURENT PARCELIER
YVES CHALAND

Jaargang 23 nummer 10 's werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 10 x per jaar

1913 - 1990

WILLY VANDERSTEEN

Dinsdagmorgen 28 augustus om 11.10 uur kreeg ik een telefoontje van een Stripschrift-redacteur, die mij mededeelde, dat Willy Vandersteen was overleden. Meteen daarop volgde het verzoek tot het schrijven van dit stukje. Ik kon geen neen zeggen, ondanks mijn drukke werkzaamheden.
Enige tijd geleden had ik reeds van Paul Geerts vernomen dat het niet zo geweldig ging met de gezondheid van Willy Vandersteen. Dus als een slag bij heldere hemel kwam dit droevige bericht niet.

De laatste jaren vertoonde Vandersteen zich niet meer op de diverse stripbeurzen. De vaandrager Paul Geerts mocht in de belangstelling staan van het grote Suske en Wiske-publiek. Daarnaast werd ook de schijnwerper gericht op de diverse tekenaars die voortkwamen uit de Vandersteen-stal.
Een vader nam duidelijk afstand van zijn geestesprodukten. Hij liet de figuren en hun tekenaars een volwassen eigen weg gaan. Dit is een kenmerk van Willy Vandersteen, de tekenaar én mens. Hij heeft ervoor gezorgd, dat ook ná zijn dood tekenaars, drukkers, p.r.-medewerkers en vooral de lezers en liefhebbers van zijn geesteskinderen verder kunnen borduren op datgene waarmee hij eens begonnen is.
Hij heeft hard gewerkt, maar ook veel plezier gehad. Tijdens zijn leven heeft hij regelmatig blijken van waardering ontvangen voor zijn werk. Eerst België, daarna Nederland en Frankrijk, de laatste jaren ook andere landen uit West-Europa en sommige landen uit de rest van de wereld, hebben kennis gemaakt met Suske en Wiske en andere Vandersteen-reeksen.
Al tijdens zijn leven verschenen er biografieën, beschouwingen van zijn werk, uitgebreide interviews en tv-programma's waarin Vandersteen dé hoofdrol vervulde.
Op mijn bureau liggen 6 bladen en drie boeken met als thema *Willy Vandersteen*. Dit illustreert wel hoe bekend, geliefd en gelezen het werk is van deze auteur.
Eén van de titels luidt: 'Ik vier het elke dag' en dit lijkt mij een goed gekozen samenvatting van de mens Vandersteen. Ook hij kende verdriet. Ik weet nog dat ik één van de eersten was, die samen met mijn broer en zus ontvangen werd door de heer Vandersteen in Heide-Kalmthout, na het overlijden van zijn eerste vrouw. Ik heb toen duidelijk de mens gezien achter het prachtige wereldje van het stripverhaal. De tweede helft van de zeventiger en de eerste helft van de tachtiger jaren kwam ik Willy Vandersteen zo nu en dan op beurzen of bij prijsuitreikingen tegen. Een vriendelijke man, die graag een praatje maakte met zijn fans, zijn fanatieke fans kende en wilde kennen.
Hij was ook de persoon om stripliefhebbers die te snel van stapel liepen wat af te remmen. 'Och, mijn tekeningskes zijn leuk, maar om er nu een fanclub voor op te richten of een blad voor uit te geven...wat wil je er eigenlijk mee?' Toch hebben de mensen die initiatieven ondernamen, hem een groot plezier gedaan. Dat weet ik zeker.
Het heeft weinig nut om in dit stukje een biografie op te nemen van Willy Vandersteen. Dat zou trouwens veel meer plaats vragen.
Waarom ik het werk van Vandersteen waardeer? Ik zie hem als een wegbereider voor het stripverhaal, vooral na 1945.
Zijn Suske en Wiske-verhalen vielen bij mij in goede aarde. Humor –en dan vooral de Vlaamse humor in de, zeg maar, eerste 30 albums– kon ik zeer waarderen. Maar ook Vandersteens belezenheid en interesse voor geschiedenis en cultuur, die in de Suske en Wiske-verhalen en andere historische strips tot uitdrukking kwamen, troffen mij zeer.
Momenteel ben ik bezig met een 'literaire analyse' van de eerste 34 Suske en Wiske-verhalen. Willy Vandersteen was een persoon met een brede belangstelling, een goed hart voor cultuur en een grote liefde voor het Vlaamse land.
Willy Vandersteen heeft het tijdelijke voor het eeuwige verwisseld. Hij leeft voort in de gedachten en harten van miljoenen kijkers en lezers. Proberen wij iets van zijn verhalen mee te nemen: goed zijn voor elkaar en de natuur.
Enkele van mijn kennissen ontvingen in het begin van 1990 in het kader van het nieuwe jaar, een kopie van de laatste bladzijde van De Windmakers. Hier had ik een gedichtje bij geschreven, dat de sfeer van het goed-doen in Vandersteen-stijl weergeeft.

Dertig jaar geleden deed Willy Vandersteen
een verhaal verschijnen
in de hoop dat deugnieterij uit zou blijven.
Blijvende thema's zelfs in de tachtiger jaren,
de strookjes één, twee, drie,
en als klap op de vuurpijl, zie,
strookje vier geeft aan hoe wij in de jaren negentig moeten varen.

Wim van der Veeken

Maar lambik toch...! Vrede door Vriendschap was ons streven!
Vriendschap door Vrede kan het ook zijn!...Maar daar moeten belangrijkere mensen dan wij voor zorgen!

STRIP SCHRIFT

Jaargang 23 september 1990 nummer 10 (237)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Eric de Graaf, Arco van Os, Hans Pols, Noël Ummels

Medewerkenden
Pam de Beer, Eduard Bergman, Ben Bits, Didier Comès, Jaap Ekhart, Michel Kempeneers, Astrid M. Kraft, Martin Lodewijk, Laurent Parcelier, René Ruiter, Wim van der Veeken, Rudy Vrooman, Rein van Willigen.

Redactie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon: 030 - 319968

Abonnementen
Voor abonnementen kunt u terecht bij
Uitgever Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 020 - 85 22 29
f 52,50 lid-abonnee
f 55,00 donateur-abonnee
Postbank 20 99 48 of
ABN-bank 54 89 74 330
ten name van Stripschrift, Amsterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam

Omslag
Laurent Parcelier

Redactioneel

In een recent interview vertelt Robert Ludlum hoe zijn eerste roman via via in handen kwam van een agent. Op het moment dat deze man in een duur restaurant de rekening betaalde en zei dat talent moest worden betaald, wist Ludlum dat hij met succes zou worden uitgegeven.
Agenten zijn in de boekenwereld een normaal verschijnsel, alhoewel we er in Nederland nog niet erg aan gewend zijn. De opvatting heerst toch sterk, dat de schrijver en ook de tekenaar alles zelf moeten doen, inclusief het tot stand brengen van contact met een uitgever.
Dat het ook anders kan zien we bij Ervin Rustemagic. Zonder zijn enthousiasme en handelsgeest zou een aantal stripauteurs niet bereikt hebben wat ze nu bereikt hebben. Juist bij het tot stand brengen van contact tussen uitgever en artiest kan een agent een belangrijke rol spelen.
Wij maken tevens van dit redactioneel gebruik om alvast onze Stripschrift-enquête aan te kondigen, die wij als losse bijlage meesturen met het extra dikke oktobernummer, waarin tevens het programmaboek voor De Stripdagen '90 is opgenomen. Onder de inzenders worden een aantal mooie albums verloot, dus let rond week 40/41 op de brievenbus!
Stripactiviteiten in Joegoslavië, Frankrijk, Nederland, nogmaals Frankrijk, Duitsland en Ierland nemen wij verderop in dit nummer onder de loep. Al met al een zeer gevarieerd nummer van Stripschrift.
Als gratis bijlage bij dit redactioneel.

Inhoud

2 **IN MEMORIAM WILLY VANDERSTEEN** Wim van der Veeken
4 **DIDIER COMÈS** Hans Pols en Michel Kempeneers
7 **BITS & PIECES** Ben Bits
8 **YVES CHALAND** Martin Lodewijk
10 **DONS TEKENFILMPARADIJS OP AARDE** Rein van Willigen
13 **MEISJES VAN 15½** Jaap Eckhart
14 **LAURENT PARCELIER** Hans Pols en Erik de Graaf
16 **ERVIN RUSTEMAGIC** Arco van Os
20 **COMIC SALON ERLANGEN** Astrid M. Kraft
24 **BOEKEN**
27 **STRIP** Didier Comès
31 **ACTUALITEITEN**

Ik schrijf allereerst voor

Didier Comès **debuteerde aan het begin van de jaren zeventig. Voor** *Pilote* **maakte hij korte verhalen en de reeks** *Ergün*, **waarvan slechts één album verscheen. Een tweede verhaal maakte hij pas jaren later af, nadat de pagina's zoek waren geraakt. Na een kort verblijf bij uitgeverij Lombard, waarvoor hij het opmerkelijke** *De schaduw van de raaf* **maakte, vond hij zijn draai bij** *(A Suivre)*. **Alhoewel hij zeer weinig tekent, heeft hij veel succes met de zwart/wit-romans die Casterman uitgeeft. Succes dat begon met** *De dorpsgek van Schoonvergeten* **en gevolgd werd door** *De Wezel*, *Eva* **en** *Amber*. **We troffen deze rustige, sympathieke tekenaar in Brussel, waar hij uitrustte bij de stand van Casterman na een dag signeren.**

Comès: Ik heb dit in het begin enorm veel gedaan, bij het verschijnen van *Silence* (De dorpsgek van Schoonvergeten) bijvoorbeeld. Nu doe ik het steeds minder. Ik zou het eigenlijk veel leuker vinden om met de mensen hier (op de Brusselse boekenbeurs) te discussiëren. Dat zou ik veel aangenamer vinden dan tekeningen maken.
Toen Silence net een tijdje verschenen was, vond ik het leuker. We dronken wat, de mensen stelden vragen, dat was veel aangenamer. Dat heb ik liever, de mensen waren kritischer. Hier kan het gebeuren dat 50 mensen twee uur lang in de rij staan voor een tekening en zich rot gaan ergeren. De één wil een bepaalde tekening, de ander weer iets totaal anders. Het is erg kunstmatig, je kunt het bijna een circusnummer noemen.

Zou het een *probleem* **zijn als men u vroeg een tekening van** *Stilte* **te maken?**

Ja, zeker. Vandaag heb ik hem twee, drie keer getekend, maar ik zeg wanneer ik er genoeg van heb. Zelfs wanneer mensen mij speciaal om een bepaalde tekening vragen. Ik teken zolang ik er plezier in heb, ik maak een tekening waarin ik zin heb en niet iets dat ik al tien jaar geleden gemaakt heb.

U heeft kort geleden een *covertekening* **gemaakt voor een boek over een RTBF-uitzending.**
Dat klopt, dat was iets specifieks. Het was een opdracht voor een bepaalde uitzending, een serie over de slag bij de Ardennen. Wel, dat is mijn land en het ging over een periode waar ik relatief veel van afweet. Al een tijd ervoor had men mij gevraagd om tekeningen over dit onderwerp te maken. Ik heb dat toen in eerste instantie niet gedaan omdat ik geen tijd had. Uiteindelijk heb ik het toch gedaan. Ik hou er inderdaad niet van om in opdracht te tekenen, maar heel, héél zelden doe ik het wel.
Ik vind het heel elitair. Je had indertijd veel zeefdrukken en portfolio's en die zijn erg duur; om ze te kunnen kopen moet je erg veel geld neerleggen. Wij leven in een wereld waarin geld de spil is waar alles om draait, dat moeten wij accepteren. Ik maak boeken en ik wil natuurlijk dat ze verkocht worden, maar het ergert mij een beetje om een zeefdruk voor enkele duizenden francs te verkopen.

Kunt u *leven* **van uw werk? Er verschijnt ongeveer eens in de twee, drie jaar een album van u.**

door
HANS POLS
en
MICHEL KEMPENEERS

Of je van strips tekenen kunt leven hangt natuurlijk van je behoeften af. Wie miljonair wil worden, moet hard werken. Ik vind, dat ik na vijftien jaar werken, het geluk heb, alles te bezitten wat ik nodig heb. Het is inderdaad moeilijker om veel geld te verdienen als je om de twee, drie jaar een album maakt, maar het is nu eenmaal mijn manier van werken.

Is er dan geen *druk* **van de uitgever?**
Nee.

Hij laat u met rust?
Alles is relatief, maar een uitgeverij als Cas-

mezelf...

terman – ik weet niet hoe andere auteurs er over denken – heeft nooit enige druk op mij uitgeoefend.

Het is nogal *zeldzaam* **dat een auteur slechts om de twee, drie jaar iets publiceert.**
Dat is waar. Het is haast een spel tussen de auteur en de uitgever. Er zijn auteurs die veel tekenen, anderen zijn langzamer. Ik behoor tot de laatste groep en ik heb op dat niveau nooit iets van enige druk gemerkt.

Wilt u een verhaal eerst *voltooid* **hebben voordat het voorgepubliceerd wordt?**
Nee, al is het natuurlijk ideaal om het pas uit te brengen wanneer het af is. Meestal heb ik genoeg achter de hand. Ik denk dat men meestal begint te publiceren als tweederde van het verhaal voltooid is. Aangezien ik twee á drie maanden doe over 15 pagina's, haalt het werk mij in. Daarom begin ik pas te publiceren als het verhaal bijna af is.

Beïnvloedt de *voorpublicatie* **uw tekeningen?**
Nee, nooit. Echt nooit, want dat is een groot gevaar. Ik denk dat er duidelijk te veel strips zijn. Strips die naar mijn persoonlijke mening niet altijd het niveau hebben waarop ze uitgegeven mogen worden. Auteurs zouden meer betrokken moeten zijn bij wat ze doen en er meer tijd aan besteden. Het is altijd mijn bedoeling geweest om het uiterste te geven, ook wanneer dat veel tijd van me vergt.

Is het *moeilijk* **om voor een** *breed* **publiek te tekenen?**
Een strip moet makkelijk te lezen zijn. Het gevaar bestaat dat een auteur denkt dat alles wat hij vertelt door het publiek begrepen wordt. Het is mijn universum, hierin schuilt het gevaar; ik ken dit universum, maar de lezer vaak niet. Auteurs staan vaak te ver af van de lezer en de lezer begrijpt ons dan niet meer.

Dus u heeft begrip voor de *kritiek* **dat dingen onbegrijpelijk worden. Denkt u daar wel eens aan?**
Ja natuurlijk, altijd. De kritiek zal mijn verhaal niet veranderen, maar ze beïnvloedt me wel, dat lijkt me logisch. We richten ons tot de lezer. We moeten dus ook aan de lezer denken. Opbouwende kritiek is noodzakelijk.

Aan het einde van *Amber* **legt u de plot uit hoewel die, volgens mij, zonder die uitleg ook wel te vatten was.**
Het is een groot probleem. Ik heb hier jammergenoeg toch een concessie aan de commercie moeten doen, omdat anders veel mensen mij niet zouden begrijpen. Ik heb dit niet met plezier gedaan.

Zelf denkt u dus ook dat het niet *noodzakelijk* **was?**
Een auteur moet ook verkopen! Ik wil geen 'auteur maudite' zijn in die zin dat misschien vijf mensen mij een genie vinden en verder niemand mij kent. Ik heb toch liever dat 50.000 mensen kunnen genieten van mijn werk en daarom doe ik zoiets.

Hoe kwam u aan het idee voor Amber, uw laatste verhaal? Was het iets dat al lang in uw *gedachten* **speelde?**
In het algemeen hangt het van de auteur af waar een idee vandaan komt. Het kan een simpele inval zijn, allerlei kleine dingen. In mijn geval was het een boek: Billy Mulligan. Dit boek gaat over een man die twintig persoonlijkheden bezit, zonder dat zelf te weten. Ik was zo onder de indruk van dit verhaal, dat ik er zelf iets mee wilde doen. Het kwam overeen met hetgeen ik wilde vertellen. In die zelfde periode werd er een film vertoond op de televisie over Vietnamveteranen die het in de samenleving niet meer konden bolwerken en in de wouden van Canada leefden. Je had bovendien jongeren die op zondagmiddagen oorlogje gingen spelen en elkaar met verfpatronen beschoten. Die dingen, die contrasten, besloot ik te combineren en te gebruiken. Zo kreeg bij mij het idee gestalte. Ik schrijf doorgaans veel op en veel dingen gebruik ik nooit. Ideeën krijg je vaak doordat kleine dingen je raken, dat kan ook hier gebeuren, tijdens dit vraaggesprek. Dat is mijn werkwijze. Andere auteurs doen het weer anders.

Het is interessant om die verschillende werkwijzen te vergelijken.
Zeker, maar u zal nooit een bevredigend antwoord op uw vraag krijgen. Elke auteur heeft zijn eigen manier van werken. Ik denk dat het heel belangrijk is, dat een auteur een verhaal voor zichzelf maakt en niet voor een publiek. Ik schrijf allereerst voor mezelf en ik hoop dat het verhaal dat ik wil vertellen door het publiek gewaardeerd wordt. Als ik een verhaal voor het publiek zou maken, zou ik negen van de tien keer de mist ingaan.

Uw boeken zijn derhalve niet gemakkelijk.
Akkoord, maar men mag toch niet denken dat het publiek bestaat uit... – ik wilde haast zeggen – idioten. Een deel van het publiek is geïnteresseerd in de achtergronden van dingen. In deze wereld moet je zoeken naar iets dat aan je smaak beantwoord en dat kan een TV-serie zijn, maar je kunt ook van **Ingmar Bergman** houden.
Als men mij zei dat niemand mijn boeken kocht, dan zou ik beseffen dat ik mij vergist had, maar wel met een rein geweten. Je moet eerlijk zijn.

Is dat een *handicap* **geweest bij uw** *Ergün*-**boeken?**
Dat was science-fiction en het lag heel anders. Dat waren opdrachten. Als jong auteur ben je al blij wanneer je uitgegeven wordt. Ik kan alleen maar discussiëren over mijn boe-

ken, wanneer het werk is waarin ik mij vrij heb kunnen uiten. Dat was natuurlijk voor het eerst het geval met *De dorpsgek van Schoonvergeten* en –iets eerder– met *De schaduw van de raaf*.
Het publiek negeerde daarentegen *Eva*. Mijn bedoeling was, om met dit boek iets te doen aan het stereotiepe beeld dat het publiek van mij had: Comès als tekenaar van *De dorpsgek van Schoonvergeten*, de tekenaar van de Ardennen met al haar tovenarij enzovoort. Het was dus een zeer bewuste keuze om met Eva iets heel anders te maken. Ik vind dat je zo'n taak serieus op moet nemen.

De Ardennen zijn later toch weer teruggekomen?
Ja, maar het gaat mij in Amber niet om de Ardennen, het gaat mij om het woud. Ik leef nu eenmaal in de Ardennen, maar het zou een willekeurig woud kunnen zijn. Het gaat mij om de boom in het algemeen. (De Franse titel van het boek is *l'Arbre coeur* (de hartboom), wat er naar verwijst dat niet de vrouw, maar deze boom centraal staat in de strip. HP.)
Je zou het op verschillende manieren kunnen interpreteren. Als ik de hele dag auto's of fietsen moet tekenen, baal ik daarna. Als ik uit het raam kijk zie ik bomen, dat heb ik liever. Ik sla eerder aan het fantaseren bij het zien van een boom dan bijvoorbeeld bij het zien van een motorfiets. Ik wil dus bomen tekenen, want ik denk dat het mijn taak is om de lezer van een strip op zijn beurt te doen dromen.

Wanneer u bijvoorbeeld in een studio zou werken, dan zou u *minder* **ideeën hebben?**
Ik heb ook in de stad gewoond, dat hindert mij niet. Het is de fantasie die moet werken. Ik wilde ooit een verhaal over Hong Kong maken, dus moest ik hier boeken over gaan lezen. Uiteindelijk is mij gebleken dat ik het beste de dingen kan tekenen die ik om mij heen zie, misschien is dat de weg van de minste weerstand. Men kan de Ardennen ook tekenen wanneer men in Brussel of

Antwerpen woont, het belangrijkste is wat er in je hoofd leeft.

U gebruikt dus *weinig* **documentatie?**
Inderdaad, maar als er zoals in *Amber*, Russische helikopters in Afghanistan in het verhaal voorkomen, dan zoek ik wel in boeken op hoe die er uitzien. Dat is noodzakelijk.

Een hoofdthema in Amber is *schizofrenie*. **Interesseert dit thema u?**
Als je *De dorpsgek van Schoonvergeten*, *De Wezel* of *Eva* doorneemt, dan komen er altijd personen in voor met psychische problemen. Althans, dat is wat ik persoonlijk waarneem. Ik heb zelf psychische problemen en ik denk dat iedereen die heeft. Misschien bedrijf ik met deze verhalen een soort exorcisme, een soort uitdrijvingen. De moeilijkheden van het leven zet ik op papier en ik probeer daarmee mijn eigen problemen te verminderen.

Helpt dat?
Niet echt.

In Amber heeft u een iets *andere stijl* **gebruikt dan in uw voorgaande albums. Gaat u op deze manier verder?**
Nee, het volgende album waar ik aan werk is anders. Ik wil een beetje afstappen van het beschrijven van de pessimistische kant van het leven. Ik hoop dat wij het alledaagse leven ook op een andere manier kunnen bezien, dat wij net als Alice de mogelijkheid hebben om door de spiegel naar de andere kant te stappen. Mijn nieuwe verhaal is dus meer fantastisch, meer kunstzinnig.

Werkelijkheid en droom gaan in uw werk vaak in elkaar over.
Het fantastische heeft denk ik pas waarde wanneer het met de werkelijkheid verbonden is. Het Vlaamse en Germaanse fantastische zijn in tegenstelling tot het Latijnse fantastische sterk verankerd in de werkelijkheid. Het mooiste boek dat over dit onderwerp geschreven is, is volgens mij, *Le jardin malade* van **Guelderode**.

Heeft u doelbewust zoveel *zwart* **gebruikt in Amber?**
Ik weet niet of *Amber* zo zwart is. Jammergenoeg is het waar dat voor sommigen het

alledaagse leven niet hun echte visie vertegenwoordigt en om te overleven moeten zij zich in een ander leven verschuilen.
Mijn volgend verhaal is ook in zwart/wit. Ik denk dat er bij dat verhaal geen kleur nodig is. Als ik een verhaal schrijf waarbij dit wel zo is, dan gebruik ik ook kleur. Men gebruikt te vaak kleur zonder er bij na te denken. Ik denk dat kleur iets belangrijks is en dat het gebruik ervan gerechtvaardigd moet worden.
Mijn laatste verhalen zijn bedacht om in zwart/wit uitgewerkt te worden.

Beschouwt u uw verhalen als *literatuur*?
Nee. Dan moet je echt heel goed zijn. Er zijn naar mijn mening slechts enkele strips, misschien zelfs geen één, die dezelfde kracht hebben als literaire werken. Strip is iets aparts; het is een vorm van literatuur.

Maar de *vorm* **van uw verhalen lijkt toch beïnvloed door de literatuur.**
Ik stel mijzelf die vraag niet. Ik bewonder de literatuur, ik lees veel en er zijn boeken die mij diep ontroerd hebben, maar geen enkele strip heeft mij ooit doen huilen.
Literatuur is voedsel, het is brandstof voor mijn werk. De literatuur is ook de droom, de fantasie. Ik droom weg bij boeken, bij strips heb ik dat minder.

Leest u wel strips van collega's?
Ik lees ze om op de hoogte te blijven, maar niet voor mijn plezier.

Veel striptekenaars lezen geen werk van collega's uit angst voor beïnvloeding.
Beïnvloeding door strips van collega's? Maar dat is toch normaal? Ik vind het logisch dat je beïnvloed wordt door collega's, maar ik lees weinig strips, omdat er weinig zijn die met mijn smaak overeenkomen. Ook strips die ik vroeger goed vond, bevallen me nu nog maar matig. Ik hou van auteurs als **Tardi**, **Pratt**..., maar er zijn ook auteurs die mij totaal niet interesseren. Dan lees ik liever een goed boek.

Bits & Pieces

KERK

Gisteren weer even staan snuiven. Op de boekenmarkt bij de Laurenskerk in Rotterdam. Die papierlucht. Die fantastische strippapiergeur. Zoals iedereen denkt de beste frietbakker te kennen, zo denk ik de beste stripmarkt te hebben. Piepklein boekenmarktje. Maar albums om te watertanden. En, soms is je gulden goud waard. Een waar gebeurd verhaal.
Ik trof gisteren het meest wonderlijke album-exemplaar aan dat ooit in mijn handen is gelopen. En vrienden, het komt uit België. Nou niet meteen gaan schrijven dat u de pointe weer niet snapt. Want dit gaat over een verzoek aan een TV-koning. En over verzoeken aan koningen weet u als zuiderbuur alles.
Ik open het album en er valt een brief uit. Ja Bits, die hinderlijke reclame tref je steeds meer aan, zult u zeggen. Nee, dit is subtieler. Ik vouw vier velletjes dichtbetypt geheimproza open. Grote schrik. Mijn oog valt op de afzender. Linksboven. RAF. Royal Air Force? Rote Armee Fraction? De punt achter RAF wordt vervolgd met een achternaam. RAF de K. zullen we maar zeggen uit piëteit. Journalist en erkend recensent. Klaarwakker lees ik opeens de geadresseerde: Pekel en Stips Producties.
Ai, Ai. Dit boek heeft dus ongeopend de Hilversumse dreven verlaten. Die hebben de bui al op de omslag zien hangen.
En Peekel is met twee e's.
Onderwerp van brief luidt: verspreiding van het album in Nederland. Persoonlijk zou ik dan Betapress of Aldipress, onze nationale verspreidingstrots, benaderen. Anders komt zoiets niet in de winkel, hè. Beoogd wordt "G.P.I, Bloedgeld voor Mitchica's" in de kijker te plaatsen. G.P. moet de lezer onbewust herinneren aan GreenPeace. De held, Roy Titanic, is de leider van het actieteam. RAF schrijft: 'Heel veel actie dus. Geweld zeg maar. Voor de goede zaak.' Waar is dit Belgisch vat vol tegenstrijdigheden op weg naar toe, schiet door het hoofd? Greenpeace, geweld? Da's toch geen AVRO combinatie.
Voort raast deze RAF. 'De uitgever, 't is zijn allereerste strip, is tevens de drukker!' Een slechtere aanbeveling kun je niet formuleren. RAF weer: 'Het boek richt zich tot een puberpubliek. Tieners. Mijn zoon van acht beleefde er plezier aan, maar moest het verhaal toch nog twee keer lezen voordat hij het doorhad'. Ik weet niet hoe het u vergaat. Maar hier pakken mijn hersens even niets op. Een tiener van acht als testobject. Zou u tegen uw vader zeggen dat het niet deugt? Als puber zijn nog ver weg is en het zakgeld nog strafbaar laag gehouden wordt?
'Mijn broer tekende het en een vriendin kleurde het in'.
Ja, en RAF schreef het scenario.
'Veel teksten, dat is een afwijking van me' deelt hij eufemistisch mee. Na het bericht dat 'De kus van de heks' ook bijna klaar is, komt hij eindelijk to the point. Nog niet de pointe. The point dus.
'Hopelijk zult u aandacht schenken aan dit werk via één van uw media'.
Media?
Vervolgens: 'Mochten er daartoe meer zakelijke aspecten besproken worden, dan ....'
Meer zakelijk?
Wat denkt die man nou? Dat we in Nederland omkoopbaar zijn? Dat je tegen 'meer zakelijke aspecten' TV-tijd kunt krijgen? Zo werkt dat hier niet. In Nederland koop je geen sponsors op de aftiteling. Tot slot meldt RAF dat hij in de weekends in Nederland woont. Alsof dat helpt. G.P.I heeft blz 460 van de Matlalogus gehaald. De rest niet.

Nee, ik blijf het knap vinden dat de geadresseerden dit al ongeopend zagen aankomen. Hier gaan we in dit land niet op in. Da's de pointe.
De humor ligt op straat. Naast de Laurenskerk.

Ben Bits

1957 - 1990

YVES CHALAND

CAPTIVANT (met Luc Cornillon) - 1979
BOB FISH - 1980
ADOLPHUS CLAAR - 1981
HET TESTAMENT VAN GODFRIED VAN BOUILLON - 1981
LE JEUNE ALBERT - 1982
HET OLIFANTENKERKHOF - 1986
DE KOMEET VAN CARTHAGO - 1988
VAKANTIE IN BOEDAPEST - 1988
F-52 - 1989
IJZEREN HARTEN - 1990
Honderden illustraties voor redactioneel en publicitair gebruik en tientallen zeefdrukken - 1980-1990

Is dat genoeg?
Nee, dat is niet genoeg!!
Afgezien van het feit dat het nóóit genoeg is, wilden we van Chaland een oeuvre hebben, dat zich met dat van de Reuzen uit de Belgische en Franse strip zou kunnen meten. De Reuzen die hij zelf zo bewonderde. Vanaf het moment dat zijn eerste pagina's verschenen in *Metal Hurlant*, vaak in samenwerking met Luc Cornillon, veronderstelden we dat dat een kwestie van tijd was. Die tijd is hem dus niet gegeven. Een onoplettende vrachtwagenchauffeur zette op 14 juli, de Franse nationale feestdag, een streep onder het bovenstaande lijstje. En niet alleen daaronder... Yves Chaland overleed na enkele dagen in coma te hebben gelegen. Zijn vrouw, Joannet Beaumenay, die nauw met hem samenwerkte en zijn strips en illustraties – en die van anderen als Moebius en Benoit – vaak schitterend inkleurde, lag volgens de laatste berichten nog in het ziekenhuis. Hun dochtertje, vijf jaar oud, was op slag dood.
Op is op.
In 1980 maakte ik deel uit van de redactie van *Eppo*. Het eerste avontuur van *Freddy Lombard*, uitgegeven in de Bulldogreeks van Rijperman, was voor ons aanleiding om te vermoeden dat die jonge tekenaar uit het verre Frankrijk misschien wel voor een 'normaal' stripblad zou willen werken. Dus we belden eens op en dat bleek te kloppen. Hij klonk zelfs gretig. Chaland verzekerde ons, dat zijn maten zouden stikken van jaloezie als Freddy Lombard in *Eppo* zou worden gepubliceerd. *Eppo* bleek in Frankrijk een andere reputatie te hebben dan in Nederland. Het was me al eens eerder opgevallen, dat in de tijdschriftenladders van de diverse Franse stripbladen en fanzines altijd met respect over *Eppo* werd gesproken. Zeker zal het feit dat weinig Fransen Nederlands lezen daarmee te maken hebben. Om dezelfde reden hebben sommige Franse strips en bladen te onzent een wat overtrokken reputatie. Chalands reactie was spontaan, ongevraagd – ten slotte kwamen wij bij hém – en daarom welkom.
Hij woonde toentertijd nog in de Rue de Lyon, tegenover het Gare de Lyon, boven een wapenhandel waarvan het winkelmateriaal volgens hem 's nachts in de buurt druk gebruikt werd. De eerste keer dat ik hem ontmoette, maakte hij op mij 'n rustige, bijna zachtmoedige, aimabele indruk. Niet echt bescheiden, maar beslist niet hoog in de bol. Sympathiek.
Maar je moet zoiets natuurlijk altijd relativeren. Fransen kunnen uiterst beleefd zijn als ze willen en alles wordt gefilterd door de taal. Frankrijk is het land waar de derde aanmaning tot betaling van een gemiddelde loodgieter uit Toulouse naar Nederlandse begrippen geschreven lijkt als een briefwisseling tussen twee hovelingen van Lodewijk de 14e.
Hij praatte met enthousiasme en kennis van zaken en personen over Nederlandse strips en tekenaars alsof de Gouden Eeuw van de Belgische strip in Nederland – of all places – gewoon doorsukkelde. We werden het eens over de voortzetting van de avonturen van Freddy Lombard voor *Eppo*. Daarna ging het eigenlijk 'n beetje mis.
Onze kennismaking met zijn werk was natuurlijk *Captivant* geweest. Dat had iedereen letterlijk gegrepen. Zelden zal er een zo veelbelovend en overtuigend debuut zijn verschenen. Een charmante verzameling van stijloefeningen, pastiches en hommages van twee jonge honden die met grote inzet dolden door de erfenis van Jijé, Franquin, Tillieux en Paape. Met een verbazende affiniteit met werk waar ze toch pas in hun tienerjaren mee hadden kennis gemaakt. En met 'n wereld, Brussel en België van de jaren veertig en vijftig, die een Franse jongen uit Lyon net zo exotisch moet zijn voorgekomen als hun Hollandse tegenhanger jaren eerder in Rotterdam.

De jonge Albert

Van Luc Cornillon zagen we daarna niet zo ontzettend veel meer. Maar de avonturen van *Bob Fish, detektief* dienden voor Chaland duidelijk als proeftuin, om te kijken of hij ook op de langere baan van een compleet album overeind zou blijven. Het deed een mooie toekomst vermoeden. Die mooie toekomst kwam wel, maar op een andere manier dan gehoopt. Op de één of andere manier klikte Freddy Lombard niet in *Eppo*. Misschien kwam dat doordat Chaland een gelijktijdige voorpublicatie in Frankrijk had geregeld, waardoor hij bewust of onbewust toch voor zijn maatjes en collega's bleef schrijven. Misschien dat hij een vertekende inschatting had van de inhoud van de door hem bewonderde Nederlandse strips waar hij zich bijvoegde. 't Taalprobleem weer. En natuurlijk hadden wij overtrokken en verkeerde verwachtingen.

Naarmate *Het olifantenkerkhof* vorderde, nam de teleurstelling over het verhaal toe, hoewel de bewondering voor de vorm bleef. Aan het eind van de rit werd dan ook wederzijds en sans rancune afscheid genomen. Naar mijn mening –en ik geef 'm niet graag voor een andere– bestond er toch ook een fundamenteel onbegrip aan de kant van Chaland over de scenario's van de idolen die hij zo indringend *Visueel* wél doorhad. Daan Jippes is de enige evenknie die me te binnen schiet. Een inzicht dat imitatie achter zich laat, maar bezig is met het hoe en waarom.

Chaland had overigens –naar eigen zeggen– een eerlijke poging gedaan te schrijven voor het beoogde publiek, wel mét behoud van wat hij zag als de meerwaarde van ontwikkelingen die de strip, vooral in Frankrijk jaren zeventig, had doorgemaakt. En als hij dan om wat voor reden ook moest kiezen, tussen laten we zeggen *Metal Hurlant* en *Eppo*, bleef hij toch liever zitten waar hij zat. Niet onbegrijpelijk. Te meer daar de reclame zich al had aangediend. In het luxe koffietafelboek dat –voornamelijk Franse– striptekenaars in de reclame behandelt, *Objectif Pub*, verzamelt Chaland moeiteloos de langste rij paginaverwijzingen achter zijn naam in de index. Met Serge Clerc, die andere jonge hond uit *Metal Hurlant* als goede tweede. Naar mijn smaak heeft hij dan ook in de reclame meer school gemaakt dan in de strip. Je kunt niet volhouden, dat het gezicht van de strip door hem is veranderd. Iemand die Jijé, Franquin en Tillieux zo duidelijk als inspiratie kiest, moet wel uitpakken om aan hun wereld zelfs maar iets toe te voegen. Laat staan te veranderen. Dat toevoegen overigens, heeft Chaland naar mijn mening wel degelijk gedaan. Al was het alleen maar, dat zijn liefdevolle pastiches en verwijzingen veel mensen opnieuw –en vooral met andere ogen– naar zijn idolen en hun werk deed kijken. Het effect van de Engelse popmusici die –in de zestiger jaren– Amerika, blank en zwart, zijn muzikale wortels opnieuw deed ontdekken. Daarbij komt, dat een talent als Chaland natuurlijk nauwelijks anders kón, dan zijn invloeden verwerken tot een persoonlijke beeldtaal, die vaak leidde tot prachtige tekeningen. En voor zeefdrukken en illustraties heb je daar ruim genoeg aan. Dát was waar hij zijn impact had. Zeker gelijk aan die, die zijn helden hadden op de strip in de jaren vijftig.

Voor een strip –en zeker één van enige lengte– heb je echter óók 'n verhaal nodig. En daar schortte het wat mij betreft steeds meer aan. Ook –en misschien wel juist– toen Chaland de hulp inriep van Yann Lepennetier. De karakters van Freddy Lombard, Sweep en Dinah werden zo mogelijk steeds onduidelijker, verwarder, meer inwisselbaar en ronduit onbestaanbaar. Absurdisme als de hoge hoed waarin je maar hoeft te graaien om er een konijn uit te halen. Als het al geen citaat van Flaubert was, was het er wel één van Baudelaire. Excuseer mij als ik parafraseer. De excessen van de Nouveau Roman en de Nouvelle Vague gebracht als *Classics Illustrated*. Maar wel beeldschoon in beeld gezet. Zolang je de Franse albums las, gaf je de schuld maar aan je gebrekkige kennis van de taal. Als ik 't niet begrijp zal het wel aan mij liggen. Maar vroeg of laat verscheen toch de vertaling.

Wat blijft er over?

Niet genoeg, zei ik hiervoor. Daar zit misschien ook mijn eigen –onterechte– teleurstelling in verwerkt, dat Yves Chaland uiteindelijk niet bleek te willen maken wat ik graag wilde lezen. En dat is mijn pakkie-an. Ik had bijvoorbeeld ook best nog veel meer (goeie) albums van Kuifje, Robbedoes en Guus Slim willen hebben. Voor de echte liefhebber is het nooit goed.

Wat rest is *Captivant*, *Bob Fish*, *Het testament van Godfried van Bouillon* en *Het olifantenkerkhof* en zeker ook de verhalen van *De jonge Albert*, die al optreedt als assistent van Bob Fish. Ofwel, want het gaat tenslotte om een ketje uit de Brusselse Marollen, *Bereke*. Dit is naar mijn smaak het meest persoonlijke werk van Chaland. Onderwerp en vorm, maar nu ook inhoud, grijpen prachtig in elkaar. Cynische kleine bespiegelingen. Vaak onthutsend wreed. Een Flupke die meent te weten hoe de wereld in elkaar steekt. *Lord of the flies* en *High wind in Jamaica* op 'n postzegel.

Blijft verder een overdaad aan schitterende tekeningen. Oók die in de albums waarvan je wat mij betreft met de verhalen nog geen sigaar kunt aansteken. De liefde die uit zijn werk spreekt, is meer dan voldoende voor een ruime mantel om dat te bedekken.

Het laatste en niet het minste dat rest, is de herinnering aan een 'type simpa'.

Het laatste contact dat ik met hem had, was vorig jaar op zijn nieuwe adres aan de Boulevard St. Denis. Om de hoek van de Rue St. Denis, waar de hoeren zijn dochtertje knuffelden op weg van en naar school. Een beter adres, want de zaken gingen goed. Ze hadden hun eerste auto gekocht, volgens een Franse journaliste. Twee maanden geleden bracht de post een pakje met 'n genummerd en gesigneerd exemplaar van het dubbelalbum *IJzeren Harten*, eem hommage aan de Robbedoes van Jijé en Franquin... Zomaar... Pour toi, Martin. Amicalement. Chaland.

U ziet, ik ben bevooroordeeld.

In 1978 verscheen één van Chalands eerste verhalen in *Metal Hurlant*, 'n pastiche op Flash Gordon. Dwars over één van de panels was de volgende tekst gekrast: MERDE TILLIEUX EST MORT! TOUT FOUT LE CAMPS! Vrij vertaald: Verdomme, Tillieux is dood! Niets is heilig! Alles verdwijnt!

Deze graffiti werd gehandhaafd in de latere boekuitgave *Captivant*. Het was Chalands emotionele reactie op het bericht, dat Maurice Tillieux bij een autoongeluk was omgekomen.

Daarom –maar niet alleen daarom– MERDE CHALAND EST MORT! TOUT FOUT LE CAMPS!

Martin Lodewijk

DE VOLGENDE DAG
ARME FRED!
ALS IK DE... DE IDIOOT TEGENKOM DIE HEM ZO VASTGEBONDEN HEEFT... 'N SEKONDE LATER EN HIJ WAS VERDRONKEN...

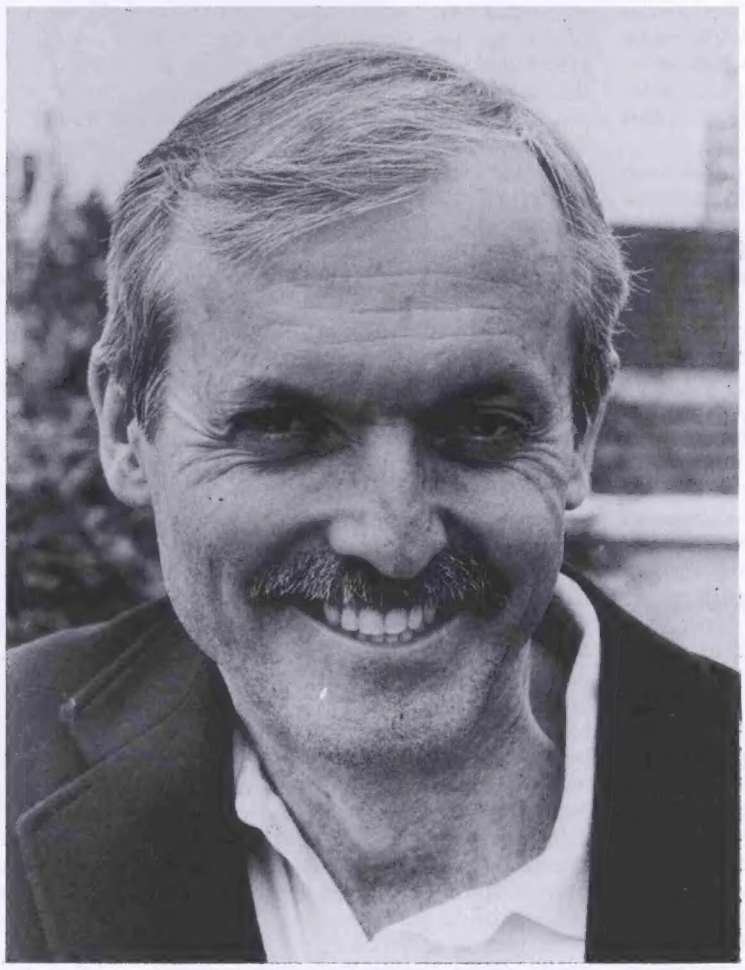

DONS TEKENFILMPARADIJS OP AARDE

De eenenveertigste verjaardag van Don Bluth**, op 13 september 1979, was een historische. Met** Gary Goldman, John Pomeroy **en een handjevol andere animators verliet hij het Walhalla van de tekenfilmindustrie: de** Walt Disney Studio's**. Teleurgesteld en ontmoedigd om de simpele reden, dat Disney niet meer was wat het ooit verbeeldde: een levendige industrie waar sprookjes werkelijkheid werden.**

door

REIN VAN WILLIGEN

Don had al eerder voor de grootmeester van de tekenfilm gewerkt. 'Dat was in 1956', herinnert hij zich. Hij was toen negentien jaar. 'Veel kon ik niet laten zien,' zegt Don verlegen, 'maar ze gaven me toch een kans. Twee weken hebben ze me met een tekenaar op laten trekken, die – uiteraard – veel beter was dan ik.' Hierna kwam hij terecht bij de bekende animator **John Lounsberry**. Doch Don, jeugdig en onrustig, werd ontslagen. 'Het was mijn eigen schuld,' geeft hij toe. 'Ik ben gaan reizen en met mijn broer theaterwerk in Los Angeles gaan doen.' Tussendoor deed hij ook nog 'eventjes' de universiteit, alwaar hij een graad in de Engelse literatuur behaalde.

Robin Hood

Het tekenfilmwereldje liet Don evenwel niet los. Hij probeerde het opnieuw en kwam terecht bij de roemruchte zaterdagmorgentekenfilms. Kwantiteit was hier veel belangrijker dan kwaliteit. Er werden series gefabriceerd, die een beetje oogarts zou afraden om naar te kijken.

'Drie jaar heb ik het volgehouden,' laat Don weten, 'maar ik dacht bij mezelf: dit kan ik niet blijven volhouden. Ik hield er niet van; ik haatte het als ik het terugzag op tv'
Voor Don het moment een keuze te maken. 'Ik besloot terug te gaan naar **Disney** en goed te worden.' En hoewel de tijden sinds de jaren '50 waren veranderd, werkte de oude, vertrouwde **John Lounsberry** op dat moment – het was inmiddels 1971 – nog steeds bij Disney. 'Ik wil terug,' liet Don hem weten. Dat kon op voorwaarde, dat hij gedurende acht weken een test zou afleggen, waaruit Disney de conclusie kon trekken, dat hij kon animeren (!). 'Dat viel positief uit,' lacht Bluth nu. 'Ik heb in de Disney Studio's hard gewerkt aan *Robin Hood*. Een tijd later zag ik mijn scènes terug, eerlijk gezegd de hele film en het eerste dat ik dacht was: dit is niet goed. Iets zit er fout. De kleuren waren niet goed, weinig of geen effecten, kortom: voor mijn gevoel miste de film iets.' Van de hooggewaardeerde Engelse literatuur vond Bluth helemaal niets meer terug. Het maakte Don tot een teleurgesteld man. De film *Robin Hood* werd desondanks een succes. Het publiek hield van de held, die de gestalte kreeg van een vos, maar de critici waren een andere mening toegedaan. Disney, zo vonden zij, had een flauwe film gemaakt. De vos kon niet tippen aan de schitterend getekende vos uit *Pinocchio*. Bovendien was de film een feest der herkenning voor diegenen, die *The Aristocats* van enkele jaren eerder nog vers op het netvlies hadden.

Waarschuwing

'Ik dacht bij mezelf: ik moet ze waarschuwen,' zo vertelt Don, 'maar daar waren ze niet blij mee. Negen jaar heb ik geprobeerd ze te overtuigen. Zonder succes. De Walt Disney-maatschappij zat zo vastgeroest, dat niemand naar me luisterde. Sinds de dood van Disney (in 1966 RvW) gebeurde er niets meer op het creatieve vlak.' Sterker nog: de tekenfilms, waar de firma ooit mee groot gegroeid was, werden bijzaak. De grootste bron van inkomsten waren de gigantische pretparken. Gemakshalve werd even vergeten, dat deze themaparken juist hun bestaansrecht ontleenden aan de tekenfilmtak. 'Het enige, dat ze willen is geld maken,' concludeert Don, 'geld voor de aandeelhouders en geld voor de onderneming. Laat ze liever een goed product maken. Dat vergeten ze. Een film als *Snow White en the Seven Dwarfs* heeft al een kleine miljard gulden opgebracht. Kwaliteit brengt zijn geld echt wel op. Dat vergeten ze en dat is triest.

Banjo, the Woodpile Cat

Inmiddels was het 1979 geworden. Achteraf gezien de turning point in de geschiedenis van de tekenfilm. Don c.s. hielden het voor gezien en verlieten gedesillusioneerd de Walt Disney Studio's. In zijn vrije tijd was hij al hard bezig aan 'zijn' tekenfilm, een tv-special genaamd *Banjo, the Woodpile Cat*, die de kwaliteiten had die zo node gemist werden bij de concurrentie. De film was overvloedig beweeglijk geanimeerd en voorzien van een verhaal vol vaart en goede muziek. De fraaie kleuren droegen nog eens extra bij tot het grote succes. Banjo zelf was een spekvette kater. 'Banjo,' zo laat Don weten, 'hebben we 's avonds bij mij thuis in de garage gemaakt. Voor mij was het een oefening, want het is een groot verschil of je tekenaar bent of dat je een grote tekenfilm zelf gaat maken. Dan moet je overal op letten.' Dankzij de kwaliteiten die deze film had kreeg Bluth geld los voor zijn eerste avondvullende tekenfilm. 'Na Banjo kreeg ik het verzoek een tekenfilm te maken, die Disney-kwaliteit had,' aldus Bluth.

The Secret of Nimh

Koortsachtig werd er gewerkt aan een film, die een schok teweeg zou brengen: *The Secret of Nimh*. Bij het uitbrengen van deze film waren vriend en vijand (zo er al vijanden waren) verbaasd. Don Bluth had de nieuwe gouden tijden van de tekenfilm (na de jaren '40) ingeluid. '**Steven Spielberg** was zo onder de indruk, dat hij me verzocht *An American Tail* te maken,' vertelt hij. Deze film overtrof zowaar *The Secret of Nimh*. Dankzij Spielberg had Bluth weinig of geen financiële belemmeringen. In *The Secret of Nimh* moesten, vooral op het technische vlak, nogal eens concessies gedaan worden, waardoor enkele scènes wat vlak oogden. Voor *An American Tail* werd maar eventjes negen miljoen dollar uitgetrokken. Veel spijt heeft niemand daarvan gekregen, want in ruim drie jaar tijd bracht de film het zestienvoudige op.

Roger Rabbit

Steven Spielberg, net als vele andere talenten, werd de nieuwe **Disney** genoemd. Hij had in ieder geval de smaak te pakken gekregen van het medium tekenfilm. Om een lang verhaal kort te maken: Spielberg

en Disney sloegen de handjes ineen. Samen baarden ze het filmwonder van de jaren '80 *Who Framed Roger Rabbit?*. De film werd een ongelooflijk succes en Don Bluth had het nakijken. Als hij erover praat, kijkt hij teleurgesteld. 'Dat was ik op dat moment ook,' geeft hij ruiterlijk toe, 'maar van de andere kant bracht deze film veel geld op net als Disney's nieuwe tekenfilm *Oliver & Co.* en mijn *The Land Before Time* deed het ook goed. Dan kun je zeggen, dat de tekenfilm in het algemeen het goed doet.'

The Land Before Time

Van deze drie films bracht *The Land Before Time* dan misschien niet het meeste geld op, maar hij was wel perfect geanimeerd. Vanaf het eerste ogenblik werd hij al tot de klassiekers gerekend. *Oliver & Co.* van vriend **Disney** werd spectaculair goed ontvangen. Records in omzetten werden gebroken, maar echt tevreden was men niet. Het tekenfilmwerk leek het meest op een doorsnee **Hanna & Barbera**-

productie. De karakters spraken niet of nauwelijks aan. 'Ik word ervoor betaald het beter te doen,' zegt Don met een zweem van geheimzinnigheid. 'Ik ben er om het talent te helpen. Bij Disney willen ze ieder jaar een tekenfilm gaan maken, liefst meer. Volgens mij kunnen ze het beter wat rustiger aan gaan doen en betere tekenfilms maken.'

The Little Mermaid

Maar **Disney** sloeg terug, en hoe! Waarschijnlijk ruw wakker geschud door **Don Bluth** ging men ook in de Disney Studio's terug naar de doelstellingen van weleer: een goed geanimeerd product met een sterk verhaal en perfecte muziek. *The Little Mermaid* werd uitgebracht en – het wordt eentonig – sloeg werkelijk alle records. Publiek en pers reageerden meer dan enthousiast en de film kreeg zowaar een Oscar. Bij Disney waren ze bijna vergeten hoe zo'n beeldje eruit zag. Los van de kwaliteit van deze beste Disney-tekenfilm sinds *Fantasia*, slaagt men erin ieder jaar een tekenfilm af te leveren. Zoals beloofd.

All Dogs Go To Heaven

Don zou Don niet zijn indien hij ondertussen stil had gezeten. Hij verhuisde naar Ierland en bouwde er samen met financier **Morris F. Sullivan** Europa's modernste tekenfilmstudio. *The Land Before Time*, die hij nog samen met **Spielberg** maakte, kwam er volledig tot stand. 'Nu gaan we zonder hem verder,' aldus Bluth. 'Wij, de **Sullivan-Bluth Studio's**, hebben een deal gesloten met **Goldcrest**, waarmee we een drietal films gaan maken. Een ervan is *All Dogs Go To Heaven*, die gaat over een hond, die liegt, bedriegt en steelt. Verder gunt de film ons een kijkje in de hel en de hemel. Ik verbeeld me althans te weten, hoe beide eruit zien.' Cynisch is het wel, dat een van de honden een pitbull is, maar ook dat moet kunnen.

Nieuw leven

Een ding is zeker: **Don Bluth** heeft de tekenfilm nieuw leven ingeblazen. In een tijd van modernisering en automatisering blijven bij dit medium voor een geslaagd product creativiteit en liefde eerste vereisten. Bluth heeft dit uitstekend begrepen. Misschien, dat zijn sociaal gevoel daar debet aan is. Een groot gedeelte van de winst van zijn films vloeit naar een speciaal fonds, waarvan de medewerkers profiteren. Dat is wel wat anders dan de gang van zaken op een gegeven moment bij **Disney**, waar een lijst met vele namen bestond. Op de vraag van een tekenaar waar deze namen voor stonden, luidde het sinistere antwoord: 'Dat zijn tekenaars, die zelfmoord gepleegd hebben.' Gelukkig zijn de tijden veranderd. De honden gaan naar de hemel en dankzij **Don Bluth** bloeit het tekenfilmparadijs als nooit te voren.

Muziek is bij **Don Bluth** *altijd een zeer wezenlijk onderdeel geweest van de film. In* The Land Before Time *is als het ware een symfonie geschapen, die geïllustreerd wordt door tekenfilmbeelden, hetgeen niet iedereen kon waarderen. Het gegeven van baby-dinosaurussen in combinatie met symfonische muziek was voor een enkeling teveel van het goede. In Bluth' vierde avondvullende tekenfilm* – All Dogs Go To Heaven – *is het accent komen te liggen op de songs in de film. Zij fungeren niet als ondersteuning van het gebeuren op het witte doek, maar vormen een niet te missen onderdeel in de film, waardoor er min of meer sprake is van een getekende musical. Overigens niet de eerste in de filmhistorie, want dat is* Raggedy Ann & Andy, *die in het midden van de jaren '70 er niet in slaagde Amerika te veroveren.*

Het verhaal

Voor de verandering werd eens niet een oud sprookje afgestoft en nieuw leven ingeblazen. **Don Bluth** *en zijn medewerkers verzonnen zelf het verhaal van de herdershond* Charlie, *die in de gokwereld zit, wat hem van een goed bestaan verzekert. Doch zijn leventje wordt bedreigd door* Carface, *een pitbull terrier... Charlie vlucht, maar wordt aangereden door een auto. Als hij na enige tijd de ogen opent, moet hij tot zijn schrik vaststellen, dat hij in de hemel is beland. Zijn leven lijkt beeindigd, hetgeen symbolisch voorgesteld wordt door een stilstaand horloge. Charlie, niet van gisteren, windt het uurwerkje op en zie, zijn leven krijgt toch een vervolg. De hond keert terug naar moeder Aarde om zich op de pitbull te wreken. De oplettende kijkers zullen constateren, dat Bluth zijn afkomst niet verloochent, want, heel even maar, kan men in* All Dogs Go To Heaven *een glimp van* Mickey Mouse *opvangen.*

Tot slot

Don Bluth *luidde met zijn tekenfilms aan het begin van de jaren '80 een nieuw tijdperk in. Het succes maakte hem niet overmoedig, integendeel. Hij bleef zijn uitgangspunt, kwaliteitsfilms maken, trouw en daarvan is zijn vierde* – All Dogs Go To Heaven – *wederom het bewijs. In Belgie heeft de film zijn originele soundtrack, met onder meer stemmen van* **Dom DeLuise**, *behouden. Voor Nederland is de film nagesynchroniseerd en wel door* ***Han Peekel Productions***. *Ondertussen wordt in Ierland alweer hard gewerkt aan de nieuwe Bluth, die* Rock-a-Doodle *gaat heten. Maar wat Nederland betreft houden we het voorlopig maar even op de ruim 14 miljoen dollar kostende* All Dogs Go To Heaven

Alle illustraties bij dit artikel komen uit de film *All Dogs Go To Heaven*
© 1989 Gold Crest & Sullivan Bluth Ltd

foto René Ruiter

ANDREA KRUIS

Meisjes van 15½

door
JAAP EKHART

Wat houdt meisjes van 15½ zoal bezig? 'School, vriendjes, puistjes, het generatieconflict en de angst om dik te worden', antwoordt Andrea Kruis**. Vanaf augustus 1990 levert zij wekelijks een paginavullend, afgerond stripverhaal af bij** *Margriet*. **De strip heet** *Vijftien en een ½* **en gaat over de vriendinnen Fransje en Marie, 2 meisjes van 15½, die hun dagelijkse beslommeringen uitwisselen. Een kennismaking met Andrea Kruis.**

Hoe lang teken je al?
In 1986 ben ik begonnen met het tekenen van boekomslagen. Twee jaar later werkte ik als illustrator bij *Bobo* en *Tina*. Eigenlijk had ik nooit de intentie om striptekenaar te worden. Op een gegeven moment, dat zal ook in '86 geweest zijn, kreeg ik echter het verzoek een stripverhaal te tekenen voor *Shira*, een boek van **Statia Cramer**. Ik besloot dat te doen en sindsdien teken ik strips. Na Shira volgden de *Lego*-krant en *Het Nieuwsblad*, een huis-aan-huis-krant die in Hoogezand-Sappemeer verspreidt wordt. Voor Het Nieuwsblad heb ik *Veertien en een ½* getekend, de voorloper van *Vijftien en een ½*.

Je bent de dochter **van de alom bekende striptekenaar** *Jan Kruis*. **Wat voor** gevolgen **heeft dat gehad voor je tekenstijl en je carrière als tekenaar?**
Mijn vader tekent al zo'n 20 jaar *Jan, Jans en de kinderen*. Je zou kunnen zeggen, dat ik er mee opgegroeid ben. Natuurlijk word je daardoor beïnvloed, ja, iets van hem is misschien in mij terug te vinden. Verder vraag ik mijn vader nog steeds om adviezen, hij zit echter niet over mijn schouder mee te kijken. En wat mijn carrière als tekenaar betreft... deuren gaan ongetwijfeld sneller voor je open als je de dochter bent van een bekende striptekenaar.

Wat vind je het opvallendste verschil **tussen jouw tekeningen en die van je vader?**

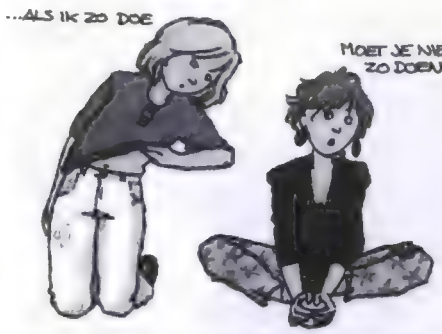

De leegte, ik geef de decors zeer summier aan, alles draait om de figuren, teksten en kleuren.

Je bent 28 jaar en woont op jezelf. Waarom teken je een stripverhaal over meisjes van 15½ die nog bij hun ouders wonen?
Mijn vorige strips gingen over meisjes van die leeftijd, ik ben daarop blijven voortborduren. Die leeftijd en de beslommeringen die deze meisjes hebben spreken me aan. Maar ik ben pas 1½ jaar bezig, ik moet mijn weg nog vinden.

Hoe zie je de toekomst **voor je?**
Naast stripverhalen teken ik nog steeds illustraties, dat wil ik blijven doen, daarmee hoop ik mijn brood te kunnen verdienen. Momenteel lukt dat prima, ik krijg voldoende opdrachten.

Andrea Kruis werd geboren in 1962 in Rotterdam. Van 1981 tot 1986 volgde ze lessen aan Kunstacademie Minerva in Groningen, haar studierichting was 'illustratie'. Op het ogenblik woont en werkt Andrea Kruis in Groningen.

foto Eduard Bergman

LAU PARCE

HANS POLS

Vorig jaar oktober verschenen rond de Strip-3-daagse de eerste drie albums van Laurent Parcelier **in Nederland:** *Het wonderwoud*, *De kleine tovenaar* **en** *Het geheimzinnige Ondoria*. **Aan deze boeken hebben wij aandacht besteed in Stripschrift 2 van de 23e jaargang. De auteur van de verhalen over Arno en de zeven kristallen bollen leerden we wat beter kennen in de lounge van zijn hotel in Den Haag, waar hij verbleef in verband met het evenement. Parcelier is een vijfentwintig jaar jonge tekenaar (en sinds kort ook een jonge vader) met een jongensachtig, blozend uiterlijk, die wat verlegen overkomt. Na zijn afgebroken opleiding aan een school voor toegepaste kunsten in Parijs, ging hij stripverhalen tekenen.**

Ik had nog geen albums gepubliceerd voor ik aan *Het geheim van de 7 bollen* begon, maar wel heb ik enkele korte verhalen gemaakt, die werden gepubliceerd in de tijdschriften van uitgeverij *Fleurus*. Dit waren fantasyverhalen op scenario's van **Didier Convard** in een middeleeuwse sfeer. Deze verhalen zijn wel een beetje vergelijkbaar met het werk dat ik nu maak. Verder heb ik nog een stuk of drie science fiction-verhalen getekend voor *Amis-coop*, een blad dat op scholen verspreid werd.

Hoe ben je hierna bij uitgeverij Casterman **terecht gekomen?**
Een paar jaar geleden heb ik een eerste synopsis geschreven voor *Het geheim van de 7 bollen*. Samen met kopieën van de eerste zes pagina's stuurde ik dit op naar verschillende uitgevers. Casterman was de eerste uitgeverij die met een concreet voorstel kwam. Ik vind Casterman een belangrijke uitgeverij en toen de kans zich voordeed ben ik onmiddellijk met hen in zee gegaan.
Het is de bedoeling dat de serie die nu door Casterman wordt uitgegeven, uit vijf delen zal gaan bestaan. Ik heb al voor ogen hoe deze cyclus afgesloten wordt en in de volgende delen wil ik me meer toe gaan spitsen op de hoofdpersoon Arno, zodat ik na deze vijf boeken met hem aan nieuwe verhalen kan beginnen. Hoewel de serie niet naar hem genoemd is, is Arno voor mij de hoofdpersoon. Hij leidt de lezer door het verhaal. De andere personen zijn te veel typetjes om het verhaal te kunnen dragen; zij geven kleur aan het verhaal, maar hebben er geen invloed op. Dit is een techniek die ook door **Hergé** gebruikt werd. *Kuifje* is ook een wat vlakke persoon – in tegenstelling tot *Zonnebloem* en *Haddock* bijvoorbeeld – en juist daarom leidt hij het verhaal.

Wordt Arno in de loop van de serie ouder?

r

ERIC DE GRAAF

Nee, in de eerste vijf delen wordt hij niet ouder. Ik wil na het afronden van deze cyclus gaan werken aan een saga waarin hij zich verder zal ontwikkelen, maar ik heb er nog niet over nagedacht of ik Arno ouder wil laten worden. Ik vind de leeftijd van een stripfiguur niet belangrijk; volgens mij zijn striphelden ook niet aan een leeftijd gebonden.

Wordt er in *Het geheim van de 7 bollen* **een** initiatieproces **beschreven?**
Zo zou men het kunnen interpreteren, maar voor mij is *Het geheim van de 7 bollen* vooral het verhaal van een jongen die dingen ontdekt en avonturen beleeft. Ik wil een eigen fantastisch avontuurlijk universum scheppen, net zoals **Johan de Moor** dat doet in *Kasper* en ik hoop dat mijn hoofdpersonage zich op een logische wijze ontwikkelt en het leven en allerlei andere dingen ontdekt en leert kennen. De lezers kunnen het natuurlijk zo interpreteren, maar ik heb zelf niet de pretentie om een initiatieproces te beschrijven.

Waarom heb je gekozen voor een fantastisch universum **als decor voor je verhalen?**
Dat heb ik in de eerste plaats gedaan omdat ik er van hou. Ik ben dol op de verhalen en het universum van bijvoorbeeld **Tolkien**. In de tweede plaats is het zo, dat ik mij niet uitvoerig hoef te documenteren; ik kan landschappen, steden en plaatsen verzinnen en ik ben vrij in het beschrijven van mijn fantasiewereld.

Men vergelijkt je boeken wel met die van *Johan de Moor*...
Die vergelijking is niet zo vreemd. Onze thema's komen overeen en beide verhalen – *Kasper* en *Het geheim van de 7 bollen* – spelen zich af tegen een wat middeleeuws aandoende achtergrond. Ik denk wel dat **Johan de Moor** meer beïnvloed is door de Vlaamse cultuur en schilders als **Breughel**, terwijl mijn invloed vooral te vinden is in de boeken van **Tolkien**.

In je tekenwerk is de invloed **van tekenaars van klassieke strips terug te vinden zoals** *Hergé*, **maar ook bijvoorbeeld van** *Jacques Laudy*...
Veel mensen hebben mij met **Laudy** vergeleken, maar ik ben niet door hem beïnvloed. Zijn albums zijn bijna onvindbaar en tot mijn twintigste had ik maar één boek van hem gelezen. Het is dus puur toevallig dat er bepaalde overeenkomsten zijn.
Door **Hergé** ben ik wel beïnvloed, maar persoonlijk ben ik niet zo dol op zijn gedetailleerde uitwerking van de achtergronden. Ik hou ervan om decors te tekenen en sfeertekeningen te scheppen, zonder dat de achtergronden uitsluitend in dienst van het verhaal staan. Ik laat mijn fantasie graag de vrije loop. Verder is *Het geheim van de 7 bollen* inderdaad een klassieke strip in een klassieke stijl, maar men heeft mij er vaak op gewezen, dat er kleine details zijn in mijn verhalen die duidelijk afwijken van de gebruikelijke klassieke strips. Een probleem waar je als tekenaar mee te maken hebt is, dat je – eenmaal geplaatst in een bepaald hokje – moeilijk andere dingen kunt gaan doen. Uitgevers richten zich graag op een bepaalde doelgroep en hebben niet graag dat je andere dingen gaat doen. Voor tekenaars is het juist wel belangrijk om eens een andere kant uit te gaan met hun werk.

Is *Het geheim van de 7 bollen* **geheel je** eigen werk, **of heeft de uitgever nog** invloed **uitgeoefend op het verhaal?**
Over het eerste verhaal is niet gesproken, wel over het tweede. Ik had het eerste verhaal al af voordat ik met Casterman ging samenwerken. Het tweede verhaal was een beetje vreemd en fantastisch en ik dwaalde wat af van de verhaallijn. Hier schrok mijn uitgever een beetje van, men zag liever een klassieker verhaal met meer actie. Laat ik zeggen, dat het verhaal werd bijgestuurd en het verhaal uiteindelijk wat anders werd dan ik oorspronkelijk bedacht had. Als striptekenaar moet je wat schipperen tussen de commerciële en de creatieve kant van je werk.

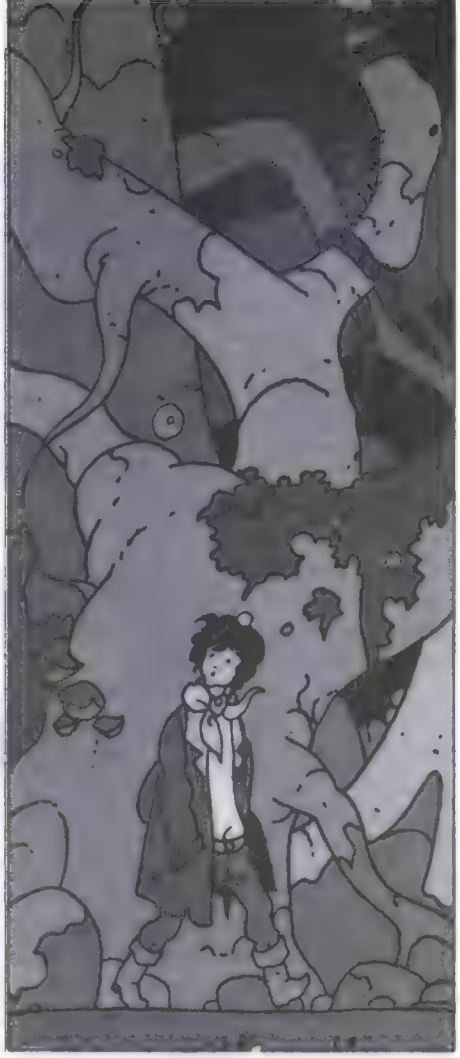

De drie verhalen die tot nu toe van je hand zijn verschenen hebben een rode draad, **maar de geschiedenis van de zeven bollen staat niet voortdurend centraal...**
Ik heb voor deze formule gekozen opdat de lezer zonder veel moeite een willekeurig album kan pakken. Het is niet noodzakelijk om alle delen chronologisch te lezen, zoals dit wel het geval is met de albums van *Kasper*. Dit principe wil ik in ieder geval handhaven tot aan het vijfde deel. Ik hoop wel, dat het verhaal dan nog steeds te volgen is. Er zijn in ieder deel details en die stapelen zich op. Het is handiger om de hele serie te lezen, maar niet noodzakelijk.
Ik heb nog geen concrete plannen voor de toekomst. Arno ontwikkelt zich zoals ik mij had voorgesteld en ik weet wel ongeveer wat ik wil gaan doen, maar er liggen nog geen scenario's klaar. Ik ga verder in dezelfde geest en hoe het verder gaat met Arno hangt af van de ontwikkeling van de verhalen en de ontvangst door het publiek. Het vijfde deel wordt in ieder geval afgesloten met een open einde en hierna kan ik talloze nieuwe avonturen uit gaan werken.

DE 'HUMAN TOUCH' VAN ERVIN RUSTEMAGIC

door
ARCO VAN OS

In het stripwereldje kan men een aantal voor de hand liggende disciplines onderscheiden: scenaristen schrijven, tekenaars tekenen, uitgevers geven uit, distributeurs distribueren, (strip-)boekhandelaren handelen in stripboeken en de stripkopers/-lezers kopen strips en lezen ze, naar wij hopen.

Een weinig voorkomend verschijnsel in Europa – buiten de wereld van de krantestrip – is het fenomeen stripagent, of zo men wil: syndicaat. Een syndicaat probeert te bemiddelen tussen de makers van een strip en de instanties die uiteindelijk overgaan tot publicatie van de beeldverhalen van die auteurs. Een reden voor de stripmaker om zijn strips bij een syndicaat onder te brengen kan zijn, dat hij ervan overtuigd is niet de capaciteiten te bezitten om zijn strips zo optimaal mogelijk te verhandelen. Ook kan het zo zijn, dat een tekenaar die die capaciteiten wèl heeft, gewoon lekker wil tekenen en daarom zijn tijd wel beter weet te besteden dan aan de onderhandelingen met uitgevers.
Eén van die syndicaten waar zo'n tekenaar dan terecht kan is *Strip Art Features*, een agentschap dat onder leiding staat van – en is opgericht door – de Joegoslaaf **Ervin Rustemagic**. Uit onderstaande uitspraken, gedaan tijdens de beurs in Grenoble, zal blijken dat Rustemagic op een – zeker voor de stripwereld – aparte manier te werk gaat.

Negentien jaar geleden, toen ik 18 was, ben ik met syndication gestart. Joegoslavië is meer stripland dan welk land dan ook, maar niemand weet dat. *Flash Gordon* werd bij ons rond dezelfde tijd in de kranten gepubliceerd als in de Verenigde Staten en wij hadden *Mickey Mouse* al, vóór enig ander land in Europa. Ook had Joegoslavië van oudsher zeer goede stripmakers, maar zij werden niet goed bekend in het buitenland vanwege de slechte syndication. **Jules** is op dit moment in Nederland zeer bekend, vanwege *De Partizanen*, maar wij hebben meer artiesten van dat kaliber. Met veel van jullie auteurs in Nederland speelt op dit moment hetzelfde probleem.
Ik ben begonnen als redacteur van een tijdschrift en mijn eerste buitenlandse reis was een bezoekje aan **Alkaios Angolopoulos**, een Griekse man in Athene, die vóór de oorlog vertegenwoordiger was van *King Features Syndicate* en van *Walt Disney*. Hij is nu 92 jaar oud en zit nog steeds in dit werk. (Het interview werd afgenomen in maart. De heer Angolo-

Ervin Rustemagic en Sergio Aragonés

poulos is ondertussen overleden. AvO) Toen ik bij hem op bezoek was, werd ik zeer aangetrokken door het werk dat hij deed: syndication, contacten leggen met uitgevers en dergelijke. Ik vond dat leuker dan werken voor welk tijdschrift dan ook. Tevens leerde ik veel van hem. Veel dingen die ik nu nog gebruik en waarvan ik zie dan anderen ze niet gebruiken en daarom waarschijnlijk steeds de fout in-

***Abraham Stone*, een nieuwe serie van Joe Kubert**

gaan. Alleen maar, omdat zij niet zo iemand als Angel, zo noem ik hem, hebben gehad. Een voorbeeld: hij leerde mij bijvoorbeeld, dat je een brief niet moet openen voor je de tijd hebt om hem te beantwoorden. Als je die tijd namelijk niet hebt en je opent de brief toch, kan het zijn dat er iets in die brief staat, dat je intrigeert. Ondanks het feit dat je de brief daarna terzijde legt, blijf je er misschien toch aan denken. Dus alles wat je daarna doet, wordt op de een of andere manier beïnvloedt door het denken aan die brief. En als je dan, na twee of drie dagen, tijd hebt om de brief te beantwoorden, moet je hem weer pakken en opnieuw lezen. Sindsdien beantwoord ik faxen binnen vijf minuten en brieven op dezelfde dag, omdat ik anders in de problemen kom. We hebben namelijk 480 klanten in de wereld. We verkochten werk van **Sergio Aragonés** kortgeleden aan tijdschriften in Korea, Kuala Lumpur, Turkije, Brazilië en in diverse Afrikaanse landen. Aan India verkopen we strips in zes talen. Met al deze contacten en met een zeer kleine staf – buiten mijzelf nog vier anderen – en met 46 auteurs is het niet goed zaken doen als je bepaalde zaken steeds uitstelt. Ik heb al met al veel van Angolopoulos geleerd. Daarna ben ik contact gaan zoeken met uitgevers in allerlei landen. Ik wist niet hoe ik aan adressen van die uitgevers moest komen, want in die tijd werden er geen tijdschriften van buiten Joegoslavië geïmporteerd. Ik heb toen brieven gestuurd naar ambassades in Belgrado (Beograd) van allerlei landen in de wereld en heb hen gevraagd mij adressen te geven van de stripuitgevers in de desbetreffende landen. Ik heb van bijna alle ambassades antwoord gekregen, waarna ik die uitgevers ben gaan schrijven met de vraag of ze mij informatie wilden sturen over hun uitgaven. Daar kreeg ik zeer veel respons op. Tegenwoordig zou ik die respons niet meer krijgen, want de uitgevers van tegenwoordig hebben het veel te druk om alle brieven, faxen en telexen te beantwoorden. Vanuit Nederland ontving ik pakketten met de tijdschriften *Pep* en *Sjors* en een hele aardige brief van **Hetty Hagebeuk**, toendertijd de hoofdredactrice van Pep. Op die manier leerde ik uitgevers kennen zoals *Lombard* en *Dargaud* en kwam ik ook in contact met mensen die over strips schreven, zoals **Claude Moliterni**. Omdat ik uit Joegoslavië kwam, een land waar men niet zo veel van hoorde op het gebied van strips, was het voor hen waarschijnlijk interessant mij uit te nodigen voor evenementen als *Lucca* en *Angoulème*. Voor hen was ik misschien maar een naam op de lijst, maar voor mij was het zéér belangrijk, want ik was in die beginperiode niet in staat om die reizen te bekostigen. Op die reizen leerde ik veel mensen kennen, waaronder **Hermann** tijdens Lucca in 1971.

Zo ziet Sergio Aragonés Ervin Rustemagic

Als ik met een tekenaar praat over een projekt, dan ontwikkelen we het idee en we komen overeen wat we gaan doen. Ik kom dan met die tekenaar een voorschot overeen op de royalties, dat ik hem betaal om van te leven. Sommige tekenaars hebben een jaar nodig om een album te produceren, maar in die periode tussen idee en publicatie moet er toch gegeten worden, dus betaal ik ze een bedrag als voorschot op de royalties die gaan komen.

Al mijn afspraken met tekenaars zijn gebaseerd op het fifty/fifty-principe, wat betekent dat alle inkomsten gelijkwaardig worden verdeeld tussen *Strip Art Features* (SAF) en de tekenaar. Die 50 procent is 50 procent van de bruto inkomsten, we berekenen de auteurs geen kosten door. Ik zeg dat erbij, omdat veel agentschappen eerst de kosten af trekken, voordat er iets wordt uitbetaald. Als we voor **Hermann** bijvoorbeeld 10.000 gulden krijgen van uitgeverij *Arboris*,

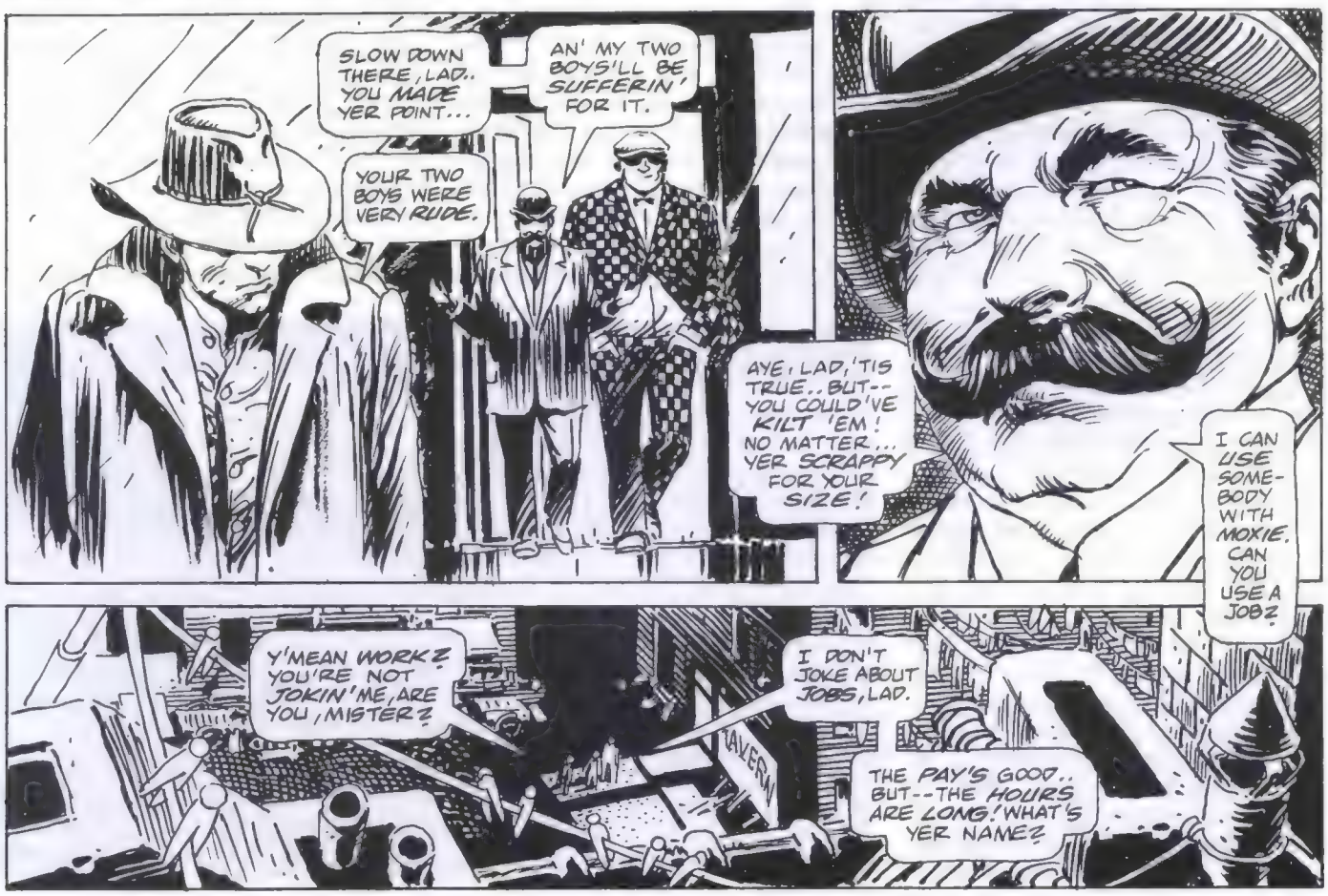
SLOW DOWN THERE, LAD.. YOU MADE YER POINT...
AN' MY TWO BOYS'LL BE SUFFERIN' FOR IT.
YOUR TWO BOYS WERE VERY RUDE.
AYE, LAD, 'TIS TRUE.. BUT-- YOU COULD'VE KILT 'EM! NO MATTER... YER SCRAPPY FOR YOUR SIZE!
I CAN USE SOME-BODY WITH MOXIE. CAN YOU USE A JOB?
Y'MEAN WORK? YOU'RE NOT JOKIN' ME, ARE YOU, MISTER?
I DON'T JOKE ABOUT JOBS, LAD.
THE PAY'S GOOD.. BUT--THE HOURS ARE LONG! WHAT'S YER NAME?
TAVERN

dan krijgt Hermann er 5000 en wij ook. Al onze kosten worden dus betaald met onze eigen 5000 gulden.
Stel dat we een auteur 500 gulden betalen per pagina en dat we die pagina verkopen voor 2000 gulden, dan zouden wij dus 1000 gulden krijgen en de auteur ook. Nu wil het geval, dat de auteur, soms lang daarvoor – reeds 500 gulden heeft gekregen voor die pagina, als voorschot op de royalties, dus krijgt hij nu nog maar 500 gulden.
Natuurlijk neem ik door deze werkwijze soms grote risico's, maar, maar aan de andere kant weet ik precies wat wél verkoopt en wat niet. Ik weet precies hoeveel geld ik met een bepaald projekt kan verdienen. Niet helemaal precies, want voor het werk van **Aragonés** bijvoorbeeld, krijg ik vijf keer zoveel als dat Sergio en ik ooit verwacht hadden.
Dupuis publiceert zijn werk in *Spirou/Robbedoes* en ook de albums zullen door hen worden uitgegeven. In Duitsland zijn twee uitgevers die op hetzelfde ogenblik hetzelfde album uit zullen gaan geven. *Williams* zal 60.000 exemplaren gaan verkopen aan kiosken en *Carlsen* publiceert hetzelfde album voor boekwinkels. Dat lijkt misschien vreemd, maar ik ben in staat om dit soort deals te maken. Take it or leave it, dat is mijn motto.
Niemand krijgt van ons ooit de exclusieve rechten. **Hans van den Boom** van Arboris heeft de exclusieve rechten voor albums van *De Torens van Schemerwoude* in Nederland en Vlaanderen, dus die kan ik niet meer verkopen, maar Hans heeft geen enkele zeggenschap over publicatie in dagbladen of tijdschriften. Wij kunnen de strip verkopen zoveel als we willen en aan wie we willen. Hans publiceerde het zelf in *Titanic* – toen dat blad nog bestond – en nu staat het in *De Toestand*. Wij zijn dus vrij andere vormen van publicatie te zoeken en de verhalen op die manier nogmaals te verkopen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan pocket-edities.
Duitsland is natuurlijk, samen met nog een paar landen een uitzondering, omdat ze daar de kioskverkoop loskoppelen van de boekhandels. Meestal koopt een uitgever beide rechten, maar omdat *Williams* de beste know-how heeft op het gebied van kiosken en *Carlsen* op het gebied van boekhandels, heb ik geëist dat het op deze manier zou worden gedaan.
In Italië heb ik *De Torens van Schemerwoude* eerst verkocht aan het maandblad *Eternauta* en later nogmaals aan *Lancio Story*, een weekblad dat met Eternauta concurreert. Dat is mijn manier van zaken doen: take it or leave it.
Ik claim geen tekenaars. Wat ik in de loop van de tijd heb ontdekt is, dat tekenaars in de meeste contracten worden gebonden. Ze binden zich aan een uitgever. **Hermann** kwam in 1976 naar Joegoslavië. Hij was op dat moment van plan om aan *Jeremiah* te gaan werken, maar was wanhopig, omdat hij van zijn toenmalige uitgever contractueel nog twee jaar moest werken aan *Comanche* en *Bernard Prince*. Dit contract was tevens gebaseerd op exclusiviteit voor die uitgever. Hermann wilde iets anders, maar hij mocht niet en dat is ongezond. Al die ervaringen hebben mij geleerd hoe ik zaken moet doen en daarom staat er in elk contract dat ik met een tekenaar aanga: 'Dit contract wordt niet beperkt door tijd en kan elk moment, elk uur, elke dag van het jaar worden ontbonden. Een tekenaar is vrij om te gaan. Als hij met een bestaande serie beter af is bij een ander, kan hij weggaan en zijn produkt meenemen, maar...SAF behoudt 50 procent van de rechten van de reeds geproduceerde albums.' **Hermann** heeft nu bijvoorbeeld zes albums van *De Torens van Schemerwoude*. Als hij op dit moment zou stoppen met SAF, neemt hij de rechten van Schemerwoude van mij af, maar mag ik blijven werken met de eerste zes albums, want ik heb ze geproduceerd, ik heb de films gemaakt en alle kosten voor mijn rekening genomen. Dat is mijn manier van zakendoen. Als ik ooit ruzie krijg met **Hermann**, **Aragonés** of één van mijn andere auteurs, kan een stuk papier ons toch niet bij elkaar houden? Het is veel beter om als tekenaar vrij te zijn.
Sergio Aragonés verklaarde me voor gek toen ik bij hem in California was om de contracten te tekenen voor *Smokehouse Five* en *Buzz en Bell*. Hij zei: 'Ben je gek geworden om met iedereen contracten op te stellen met deze inhoud? Ik teken dit niet, want het is slecht voor je.' Ik legde hem uit, dat het helemaal geen slechte zaak voor mij was. Toen zei hij: 'Stel je voor dat *Warner Brothers* of *Columbia Pictures* maandag naar mij toekomt en mij twee miljoen dollar aanbiedt voor een film met mijn figuren, dan ga ik denken:

MON BIJOU, TU AS ENTENDU ?... ON A SONNÉ À LA PORTE. TU ATTENDAIS UNE VISITE ?
... N, NON... NE TE DÉRANGE PAS... J'Y VAIS ...
MONSIEUR VANDESANDE ?...
...JE NE PENSE PAS QUE MON NOM VOUS SOIT FAMILIER. JE ME PRÉSENTE TOUTEFOIS, JACQUES SCHWARZ... ENTICHÉ D'ART EXTRA EUROPÉEN...

***Missie Vandisandi*, nieuwe strip voor Dupuis van Hermann**

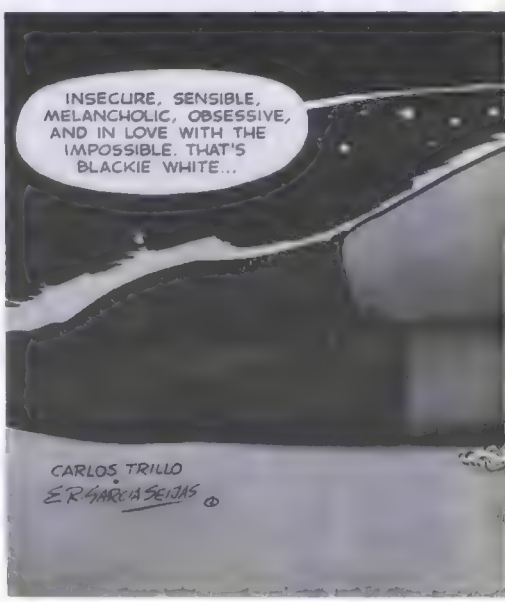
INSECURE, SENSIBLE, MELANCHOLIC, OBSESSIVE, AND IN LOVE WITH THE IMPOSSIBLE. THAT'S BLACKIE WHITE...
CARLOS TRILLO
E.R. GARCIA SEIJAS ©

***Blackie White* van Ernesto Garcia Seijas**

ON THAT BUILDING /
IT'S THE WHITE ARCHER /
THIS IS NOT JUST A TEST FLIGHT ANYMORE, IT'S A MASTER STROKE /
ONE EXPLOSIVE ARROW SHOULD DO IT /... THAT'S IT... COME CLOSER ...

White Archer van Jean Yves Mitton en François Corteggiani

ik krijg een miljoen dollar en Ervin krijgt een miljoen dollar, maar als ik morgen het contract met hem ontbind, krijg ik twéé miljoen dollar. Op die manier verlies je één miljoen dollar!' Ik heb hem toen verteld, dat ik op die manier niet één miljoen dollar zou verliezen, maar een vriend, aangezien ik dat miljoen toch niet had gebudgetteerd voor mijn bedrijf. Hij heeft mij gelijk moeten geven. Achteraf blijkt dat Sergio sinds hij bij mij is, vijf tot zesmaal zoveel voor een pagina krijgt, dan hij ooit in zijn hele leven heeft gekregen.

In Nederland zijn een aantal nieuwe strips van *SAF* te verwachten en worden reeds vele gepubliceerd. *Arboris* is geïnteresseerd in *Blackie White*, een nieuwe strip van de Argentijnse tekenaar **Ernesto Garcia Seijas** en scenarist **Carlos Trillo**, maar zij weten nog niet in welke vorm zij deze strip gaan publiceren. De strip is namelijk origineel opgezet als krantestrip en naderhand geherindeeld tot album-formaat. Hans van den Boom publiceert tevens *Smith & Wesson*, *De Torens van Schemerwoude* en *Kapitein Rogers* en gaat ook *White Archer* uitgeven.

Big Balloon publiceert *Smith & Wesson* in Sjors en Sjimmie en tevens plaatsen zij de strip *Nick* van **Hermann** in Sjors en Sjimmie Extra. Wij zijn weer begonnen met de productie van nieuwe verhalen van *Roel Dijkstra*, geschreven door **Jaap Bubenik** en getekend door de Joegoslaaf **Marinko Lebovic**, die overigens niets te maken heeft met één van de makers van *De Partizanen* die dezelfde achternaam draagt. Big Balloon wil graag weer verdergaan met *De Partizanen*, maar **Jules** is op dit moment bezig met een ander projekt, maar niet voor SAF. In Joegoslavië ligt het plaatsje Medjugorje, dat bekend staat om zijn Maria-verschijningen en veel mensen bezoeken dit plaatsje om die reden. Hij heeft een voorstel gekregen om een strip te maken over die verschijningen. Er wordt een album van gemaakt en dat wordt alleen verkocht in Medjugorje, dus ik weet niet of het een succes wordt, maar vanwege de grote hoeveelheid werk is Jules voorlopig niet in staat om *De Partizanen* weer op te pakken. We zijn op dit moment afhankelijk van Madonna.

THE SAF REPORTER

Ervin Rustemagic zond eind vorig jaar een krant, The SAF Reporter, *naar zijn relaties waarin hij een aantal nieuwe series van zijn agentschap* Strip Art Features *voorstelde. SAF is vooral bekend als agent van* De Torens van Schemerwoude *en* De Partizanen, *maar het Joegoslavische agentschap biedt nog veel meer. Onderstaand een korte inventarisatie:*

Missie Vandisandi, *een nieuw projekt van* ***Hermann****, waarvan nog maar een paar pagina's klaar zijn. Het verhaal speelt zich voor het grootste gedeelte af in Afrika en omvat één enkel album dat zal worden uitgegeven door* Dupuis *in de reeks* Vrije Vlucht. *Na voltooiing zal Hermann de draad weer oppakken van* Jeremiah *en* De Torens van Schemerwoude; Smokehouse Five *en* Buzz en Bell, *twee series van de Amerikaanse humorist* ***Sergio Aragonés;***

Blackie White, *een detectiveserie getekend door* ***Ernesto Garcia Seijas*** *(bekend van de strip* Tommy Riley*) en geschreven door* ***Carlos Trillo;***

De Gentlemen, *een strip van* ***Ferdinando Tacconi****, die vroeger in* Wham *werd gepubliceerd. Van Tacconi biedt SAF ook een serie oorlogsverhalen aan, geschreven door de Italiaan* ***Gino D'Antonio;***

White Archer *(De witte boogschutter) en* Crazy Circus, *twee series geschreven door* ***François Corteggiani*** *en getekend door respectievelijk* ***Jean-Yves Mitton*** *en* ***Philippe Bercovicci;***

Cat Claw, *een strip van de Joegoslavische tekenaar* ***Bane Kerac;***

Smith en Wesson *van* ***Pierre Tranchand*** *en* ***Corteggiani;***

Timothy Titan *en* Captain Rogers, *beide van* ***Corteggiani*** *en* ***Giorgio Cavazzano;***

Abraham Stone, *een nieuwe serie op albumformaat van* ***Joe Kubert;***

en tenslotte Ambler *en* Rio rides again, *twee strips van de voortreffelijke Amerikaanse tekenaar* ***Doug Wildey****.*

Thunderhawks, *de nieuwe strip van* ***Colin Wilson*** *zou oorspronkelijk ook bij SAF worden ondergebracht, maar is kortgeleden door Rustemagic geweigerd, vanwege de vertragingen die Wilson had bij het aanleveren van zijn materiaal.*

Rustemagic had ***Colin Wilson*** *reeds een groot voorschot uitbetaald, maar Wilson produceerde in één jaar tijd slechts acht pagina's, waarna de agent hem te kennen gaf 'NOOIT meer met hem te willen werken!*

Strip Art Features is ondertussen onder de naam Platinum Editions *een joint venture aangegaan met* Malibu Graphics Inc. *in California. Platinum zal starten met het uitgeven van albums van onder anderen* ***Aragonés, Hermann*** *en* ***Joe Kubert***

Wat verwacht je van de *Internationale Comic Salon Erlangen*? Stripminnend Nederland heeft er tot nu toe niet bepaald veel over gehoord. Toch vond dit tweejaarlijks evenement dit jaar van 14 t/m 17 juni voor de vierde keer plaats in de Zuid-duitse stad Erlangen.

Op het vlugschriftje dat afgelopen jaar op de *Frankfurter Buchmesse* werd uitgedeeld, stond als informatie-adres de cultuurafdeling van de gemeente vermeld. Het programma dat zij op aanvraag doorfaxten was niet kinderachtig: naast de gebruikelijke beurs van en voor handelaren en uitgevers en een ruilbeurs op zaterdag, waren er een kleine twintig exposities ingericht met originele tekeningen van onder anderen **Franquin**, **Art Spiegelman**, **Loustal** en **Luboks** (uit de USSR). Tevens werden de originelen geëxposeerd die eerder werden gepubliceerd in het album *Doorbraak*. Ook was er aandacht voor strips uit de DDR en Tsjechoslowakije.
De middagen en avonden waren gevuld met (dia-)lezingen en discussiebijeenkomsten, er was voor alle vier de dagen een nonstop-filmprogramma en 's avonds waren er feesten, optredens en een prijsgala. Bovendien werden er veel tekenaars aangekondigd die zouden komen signeren, maar wie heeft er hier te lande van Duitse tekenaars gehoord – op **Schultheiss** (*Het Theorama van Bell*, *Nachttaxi*), **Putzker** (*Aglaya*) en eventueel **Hans Bacher** en **Harald Siepermann** (*Alfred Jodocus Kwak*) na?

door

ASTRID M. KRAFT

Donderdagmiddag, aan het begin van de Comic Salon, wacht ons een verrassing. Het *Kongrescentrum* waar de beurs en een deel van de exposities is ingericht ziet zwart van de mensen die zich voor de ruim 60 stands verdringen om te kijken, te kopen en hun net gekochte boeken te laten signeren. Dit kan geen amateurisme genoemd worden (Misschien was dit een ietwat arrogante verwachting van iemand, die Duitsland als een strip-ontwikkelingsland beschouwde... Ik ben genezen van dit vooroordeel!). Achter de stands is een professionele bedrijvigheid zichtbaar, gericht op verkoop, contacten leggen tussen tekenaars, uitgevers, publiek en de handelaren.

Comic-stad

'Toen de stad Erlangen in 1984 voor het eerst de Comic Salon organiseerde, was het voornaamste doel van de initiatiefnemers om het in de duitstalige landen zo lang verguisde massamedium een openbaar forum te bieden dat ertoe bij moest dragen het fenomeen strip díe erkenning te verschaffen die passend is voor zijn plaats als gelijkwaardig medium naast literatuur, schilderkunst, theater en film.' (Beginzin van het voorwoord uit het programmaboek van de Comic Salon 1990 van de Oberbürgermeister van Erlangen).
De *Comic Salon Erlangen* wordt georganiseerd door de cultuurafdeling van de gemeente in samenwerking met het *Interessenverband Comic* (ICOM). De faciliteiten die de Comic Salon ter beschikking heeft, laat de welwillende en royale bemoeienis van de gemeente vermoeden: de beurs en de exposities zijn ondergebracht in het mooie *Kongrescentrum* van het stadhuis, de entree is gratis en het dikke, goed verzorgde en zeer informatieve programmaboek is te koop voor maar DM 5,– (de gemiddelde strip – slappe kaft – kost in Duitsland toch gauw zo'n slordige DM 14,–). De gemeente heeft ook het prijsgala en het rijk gevulde koud buffet verzorgd. Medewerkers van het Kulturamt helpen in de infostand en de perskamer (men heeft nog even op het punt gestaan om een faxapparaat uit het gemeentehuis naar de beurs te halen). Aan de gemeentelijke vlaggemasten wapperen

de Comic Salon-vlaggen. De hele stad haalt de Comic Salon als een volwassen beurs binnen. Ook de hotels en de horeca doen uiteraard goede zaken.
Erlangen is trots op zijn Salon. Zinssneden als 'een bijdrage leveren aan de groei van de stripmarkt' en 'verbeteren van de kwaliteit' worden veelvuldig gebruikt. De landelijke pers besteedt ruime aandacht aan het strip-evenement – zoals de Oberbürgermeister verderop in zijn voorwoord vermeldt – en de uitgeverijen houden rekening met de beurs voor wat betreft het verschijnen van nieuwe albums. Gelet op de politieke gebeurtenissen in (Oost-)Europa ziet Erlangen zich als een '...naar alle richtingen open draaischijf voor de stripkunst'. Nieuwe afzetmarkten lonken.
Het mee-organiserende Interessenverband Comic lijkt zich meer bescheiden op te stellen, tenminste voor zover een gewone bezoeker dit kan beoordelen; er zal genoeg werk achter de coulissen gedaan zijn. Snel rekenen brengt me tot de conclusie dat het ontstaan van het ICOM en de eerste beurs – acht jaar geleden – veel met elkaar te maken kunnen hebben gehad: *ICOM Info* verschijnt tweemaandelijks en ze zijn nu bij nummer 48, dus...

(een jaargangaanduiding kon ik helaas niet vinden). In dit nummer 48 meldt de redactie een ledental te hebben bereikt van ruim 300. De beroepen van de leden worden expliciet vermeld – veel tekenaars, uitgevers, strip-journalisten. In die zin ziet het ICOM zich inderdaad als een Interessenverband (belangenvereniging).
Naast het organisatorische werk biedt het ICOM tijdens de Comic Salon nog een bijzondere service: elke dag ligt er, vers van de pers, enkele uurtjes nadat er een activiteit achter de rug is, de *Comic Salon Spezial* gratis her en der voor het grijpen. Vier tot 5 vellen A4, ter plekke vervaardigd met eigen en ter beschikking gestelde DTP-apparatuur, inclusief foto's, iedere dag een lijst van wie waar en hoe laat signeert, interviews en beschouwingen. Gekopieerd op enkelzijdig voorgedrukte reclamevellen van vier uitgeverijen. De ene hand wast de andere.

Stertekenaars en stripkunstenaars

Al op de eerste dag wordt duidelijk dat we hier te maken hebben met een stripbeurs van formaat. Zeker als je ziet welke tekenaars de moeite hebben genomen acte de présence te geven. **Bill Sienkiewicz** en **Dave McKean** bijvoorbeeld, die voor de gretig in de rij staande fans naast hun albums ook een prent signeren, die door hun Duitse uitgever *Modern Graphics* tijdens de beursdagen op de markt is gebracht. Sienkiewicz is speciaal voor een paar uur uit de States over komen vliegen, McKean blijft alle vier de dagen. Het Franse cultuurinstituut Erlangen had **Thierry Cailleteau** (Aqua Blue), **René Petillon** en **Tardi** meegebracht. **Morris** was aanwezig bij de jonge uitgeverij *Ehapa*, onder andere om te vertellen over zijn nieuwe *Lucky Luke*-films. **Art Spiegelman** gaf een uitgebreide persconferentie ter gelegenheid van de Duitse vertaling van *Maus*.
Nog een greep uit de lijst met internationale namen: **Seron**, **Adamov**, **Gillon**, **Louarn**, **Prado**, **Shelton** en uiteraard de crème de la crème van Duitse tekenaars.

Wie het volhoudt telkens weer 1 á 2 uur in de rij te gaan staan, kan met een dikke signeerbuit naar huis. De uitgevers en

winkeliers maken goede omzet met de verkoop van de albums van de aanwezige tekenaars.
Degenen die naast gesigneerde boeken ook nog geestelijke buit mee willen nemen, kunnen een paar straten verder in het *Kulturhaus* 15 lezingen en/of discussiebijeenkomsten bijwonen. Onderwerpen als *Zijn strips te vertalen?*, *Strips en de markt in de jaren '90*, *De originele tekening*, *La Ligne Claire en New Wave*

WIR MÜSSEN DIE MONSTER ZUERST ERWISCHEN. DU REIZT SIE MIT DER HUPE, UND ICH KNALL SIE MIT DER PFEILPISTOLE AB, WENN SIE RAUSKOMMEN!

Beste internationale strip

en *Stripjournalisme* worden door tekenaars, uitgevers, stripjournalisten en wetenschappelijke medewerkers van universiteiten, vertalers en docenten verzorgd. Wel vier van de bijeenkomsten hebben *De strip in de DDR en andere Oosteuropese landen* tot onderwerp. Striptekenaars uit de DDR, Tsjechoslowakije, Hongarije, Polen en Joegoslavië zijn als gast aanwezig in Erlangen.

Nog tijd over? Dan zijn er nog de exposities. Twintig, stuk voor stuk interessante exposities, elk voor zich niet te groot; allemaal snoepjes. Goed verzorgd, voor een deel door **Didier Moulin** en **Mérimée**, die ook voor *Angoulème* exposities samenstelt. Een aantal van de exposities ontstond in samenwerking met de *Europese Comic Salon Grenoble*, waar ze ook al te zien waren.
Om te beginnen is er de *Hommage aan Max en Moritz*, ter gelegenheid van hun 125-jarig bestaan. Bij de opening van de beurs werd er een **Wilhelm Busch**-borstbeeld feestelijk onthuld, dat bij de ingang van de expositie kwam te staan. Door een poort – waar bovenop Max en Moritz zitten te hengelen naar kippen – treed je de wereld van de begintijd van het beeldverhaal binnen. In vitrines liggen oude drukken van *Max en Moritz*-verhalen en van de *Katzenjammer Kids*, een oude Duitse vertaling van *Robert en Bertrand* tot en met rubberfiguren van de twee kwajongens en een puddingvorm met hun konterfeitsel (ik herinner mij, dat wij er vroeger thuis ook zo één hadden, precies dezelfde, maar ondertussen is die al aan diggelen). Een tweede deel bestaat uit eigentijdse tekeningen van jonge Duitse tekenaars zoals **Chris Scheuer**, **Papan**, **Wieland**, **Pablo Zweig**, **Harm Bengen** en vele anderen. Bij hen zijn Max en Moritz twee randgroepjongeren, punks, geniepige strebertjes of zombies, al naar gelang de stijl van de tekenaar.
Dan is er de expositie van de originelen uit het boek *Doorbraak*. De tekeningen van **Manara** zijn als origineel bijvoorbeeld pas écht sprekend, veel groter, de figuren komen tot leven. En het originele, driedimensionale object van **Dave McKean**, bestaand uit oud roestig metaal, snippers van kaarten en gaas over een geboetseerd gezicht gespannen, maakt indruk.
Een expositie met als titel *Die neue Deutsche Comic-Welle* laat werk zien van jonge Duitse tekenaars. Zo veel tekenaars, zo veel stijlen. Van slapstick tot serieuze verhalen en jongensdroomavonturen. Soms mooi, soms eigenzinnig, kleur of zwart/wit; ze hebben goed gekeken naar de internationale tekenaars-elite, hun stijl uitgezocht en een eigen handtekening ervan gemaakt. Ze doen niet onder voor **Loustal**, **Prado**, **Manara** en noem maar op.
Daarnaast, of beter gezegd op een verdieping erboven, is de expositie *Digedags – een DDR-mythos* te zien. De Digedags van **Hannes Hegen** waren lange tijd de enige beeldverhalen die in de DDR door de beugel konden. Ze waren pedagogisch georiënteerd en verantwoord en hadden geschiedkundige en culturele (vreemde landen, vreemde volkeren, vreemde dieren) onderwerpen. De nieuwere geschiedenis was echter taboe. De proletarische revolutie en de woorden en daden van **Lenin** mochten niet in plaatjes gevat worden. Na de Wende (ommezwaai) zijn de geesten losgebarsten. De Digedags-expositie is aangevuld met (alweer) eigentijdse tekeningen van deze drie kabouterachtige wezentjes. Als kwajongens of moderne criminelen worden ze door jonge DDR-tekenaars op papier gebracht en ook de sex-parodieën ontbreken niet.

Beste Duitse striptekenaar

Een medaille, een oorkonde en Max en Moritz-borden

Elk jaar dat de Comic Salon plaatsvindt, worden er een aantal *Max en Moritz*-prijzen uitgereikt. De prijzen, bestaand uit een door tekenaar **Riccardo Rinaldi** ontworpen medaille, een oorkonde en in Max en Moritz-vorm gebakken borden, worden in drie categorieën toebedeeld: de beste internationale strip, de beste duitstalige striptekenaar en de beste duitstalige strip. Tijdens het prijsgala op zaterdagavond, na een zeer geslaagde muzikale strip-dia-show met als hoogtepunt een *Squeak the mouse*-nummer, maakt de al eerder genoemde Oberbürgermeister **Dr. Dietmar Hahlweg** de winnaars bekend. In zijn inleidende speech zegt hij telkens weer trots te zijn in deze tijd van vallende muren en een verenigd Europa te leven en dat dat ongetwijfeld een verbredende uitwerking en een enorme impuls op de stripkunst zal gaan hebben. Het aanwezige publiek, de gelukkigen die één van de schaarse en gerationeerde entreekaartjes voor dit gala hebben kunnen bemachtigen, reageren op deze enthousiaste geluiden meer met boe-geroep en gefluit dan met klappen. Het is duidelijk: de Duitse strippophilen komen merendeels uit de progressieve, linkse hoek.
De prijs voor de beste internationale strip gaat naar *Calvin and Hobbes*, die vandaag de dag al klassieker-kwaliteiten kreeg toebedeeld. Iedereen in de zaal is het daarmee eens. Ook de toekenning van de prijs voor de beste Duitse striptekenaar aan **Gerhard Seyfried** werd algemeen verwacht, alhoewel **Ralf König** met zijn dikneuzige nichten door sommigen ook als reële kanshebber werd gezien voordat de jury haar keuze bekend had gemaakt. Seyfried is erg trots en blij met zijn prijs. Hij is met name in de (Berlijnse) kraakscene bekend met zijn cartoons over domme wouten en vindingrijke actievoerders. Hij heeft nu een aantal politieke, uit het alternatieve leven gegrepen cartooncollages op zijn naam staan en de trilogie *Invasion aus dem Alltag*, *Das schwarze Imperium* en – net klaar – *Flucht aus Berlin*. Op een later tijdstip meer hierover.
De prijs voor de beste duitstalige publicatie wordt uitgereikt aan vier van de negen genomineerden. Ook wordt er een extra

EIN PAAR MONATE HAB ICH IMMER NOCH GEMACHT MEINE SCHWARZMARKTGESCHÄFTE. DANN SIND GEKOMMEN MEHR SCHLECHTE NACHRICHTEN, SEHR SCHLECHTE...
WAS IST LOS, VATER?
SIE HABEN GERADE MEINEN FREUND NACHUM COHN UND SEINEN SOHN VERHAFTET.
SIE HABEN VIER JUDEN MITGENOMMEN, WEIL SIE MIT WARE OHNE MARKEN GEHANDELT HABEN.
ICH HABE GEMACHT VIELE GESCHÄFTE MIT COHN!
DIE DEUTSCHEN HABEN VOR, AN IHNEN EIN EXEMPEL ZU STATUIEREN!
AM NÄCHSTEN TAG BIN ICH RÜBERGEGANGEN ZUR MODRZEJOWSKA-STRASSE UND HAB SIE GESEHEN...
SIE HABEN DORT GEHANGEN EINE GANZE WOCHE.
COHN HAT GEHABT EIN KURZWARENGESCHÄFT. JEDER HAT IHM GEKANNT IN SOSNOWITZ. OFT HAT ER MIR GEGEBEN STOFF OHNE MARKEN.
AUCH HABE ICH GEHANDELT MIT PFEFER, EIN FEINER MANN - EIN ZIONIST. ER IST GEWESEN FRISCH VERHEIRATET. SEINE FRAU IST GERANNT SCHREIEND DURCH DIE STRASSEN.

Art Spiegelman, levendige en rake pen

prijs uitgereikt (hors concours, zoals dat heet). Uitgeverij *Ehapa* valt in de prijzen met hun uitgave van **Miguel Ango Prado**'s *Der tägliche Wahn*; *Carlsen Verlag*, de grootste, bekendste en rijkste stripuitgever, wordt geëerd voor de Duitse uitgave van *Watchmen*; *Edition Moderne* krijgt de prijs voor de uitgaven van **Tardi** en *Edition Kunst der Comix* haalt de oorkonde binnen voor de uitgaven van het halfjaarlijkse experimentele tijdschrift *Boxer*. Niet in de prijzen vallen onder andere **Ralf Königs** *Kondom des Grauens* (verschijnt dit jaar nog bij Sherpa), *Die Bongos* (De Drabbels) en *Durchbruch* (Doorbraak).

Maus

Dan wordt er een extra prijs uitgereikt aan **Art Spiegelman** voor zijn boek *Maus*. Deze toekenning oogst een groot applaus, dat Spiegelman met een cynische speech beantwoordt. Hij zegt, dat het een raar gevoel is om als muis een prijs te krijgen van katten voor een boek waarin hij beschrijft hoe de ouders en grootouders van deze katten medeplichtig waren aan het vermoorden van zijn ouders en familieleden. Volgens hem was het een probleem voor de jury geweest hem al of niet een prijs te geven. Geen prijs geven zou als rancune kunnen worden opgevat en dan was de uitnodiging om naar Erlangen te komen een pijnlijke misser geweest. Kreeg hij wèl een prijs, dan zou het onduidelijk zijn of het echt een erkenning van zijn werk als kunstenaar betrof, of dat het bedoeld was als een soort Wiedergutmachung voortkomend uit schuldgevoel. Hij is evenwel blij met de prijs en zegt, dat schuldgevoel niets negatiefs is als het maar oprecht is. Zich schuldig voelen is menselijk en vormt de basis voor een betere weg die ingeslagen wordt. Hij gaf zijn vader gelijk, die verontwaardigd was toen hij met een – Duitse – *Rotring*-pen tekende. Ondertussen heeft hij die niet meer en tekent hij met een – eveneens Duitse – *Pelikan*-pen, omdat die een levendiger lijn maakt. Na zijn cynisch-humoristische oorlogsverklaring krijgt hij een staande ovatie. Art Spiegelman heeft naast zijn levendige en rake pen ook een geslepen tong en hij heeft het alleen daarom al verdiend de gelegenheid te hebben gekregen dat te laten zien. Hij is trouwens de enige die – volgens Amerikaanse traditie – na zijn prijs te hebben ontvangen een toespraak houdt. De andere tekenaars en geëerden mogen hun mond houden. Na de prijsuitreiking volgt het koud buffet waarbij, zoals ceremoniemeester **Cuno Affolter** zei, 'alleen voor de eerste 57 snellen een cocktail beschikbaar is, omdat Erlangen geen rijke stad is.'

Ook is er na de prijsuitreiking gelegenheid tot informeel gekeuvel, waarbij wij de gelegenheid waarnemen om met de beste Duitse tekenaar en zijn vriend, **Gilbert Shelton**, te kletsen over de Nederlandse weedtelers-competitie. Shelton maakte namelijk enkele dagen voor de beurs deel uit van de jury, toen hij enkele dagen in Amsterdam verbleef.

Al met al een chauvinistisch einde van een buitenlands evenement.

Groet aan de lezers van Ralf König

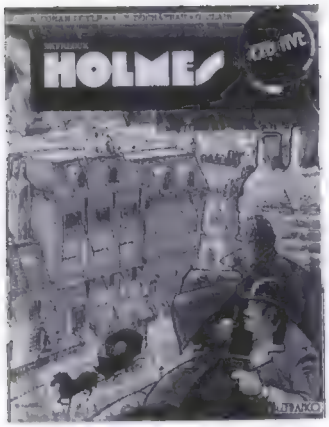

Detective Comics 4: Sherlock Holmes: De rode bloedzuiger

Clair & Duchateau/Conan Doyle
Lefrancq 1990
ISBN 90-71987-17-5
Prijs *f*7,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Het detective-genre heeft heel wat kleurrijke romanpersonages voortgebracht. Denk maar aan *Miss Marple*, *Nero Wolfe*, **Patricia Highsmiths** *Ripley*, *Hercule Poirot* of een harde jongen als *Mike Hammer*. Toch is geen van hen waarschijnlijk zo bekend als *Sherlock Holmes*, de pijprokende en vioolspelende speurder met de uiterst scherpe intelligentie, wiens avonturen wij kennen dankzij zijn vriend *Watson* en biograaf **Sir Arthur Conan Doyle**.
Doyle, geboren in 1859, studeerde medicijnen en was in de jaren tachtig van de vorige eeuw arts te Southsea. Zijn Sherlock Holmes-verhalen verschenen vanaf 1887, meestal eerst in *The Strand* en daarna in boekvorm. In totaal verschenen 19 boeken, waarvan waarschijnlijk *De hond van de Baskervilles* het meest bekend is.
De rode bloedzuiger werd niet geschreven door Arthur Conan Doyle. Met als uitgangspunt een opmerking in het verhaal *De gouden prince-nez*, werd dit nieuwe avontuur geschreven door **André-Paul Duchateau**, een scenarist die geen nadere introductie nodig heeft en een groot kenner van het detective-genre.
Het mysterie is volop aanwezig in dit verhaal, dat een aanvang neemt wanneer Holmes een lijkwitte man aantreft op de stoep van zijn huis. De man blijkt te zijn bedekt met bloedzuigers en dit is het begin van een spannend onderzoek, waarin alle elementen van de Sherlock Holmes-verhalen verwerkt zijn.
De rode bloedzuiger is opnieuw een leuk deel van de Collectie Detective Comics, een reeks waarin bekende detectives hun avonturen in stripvorm beleven.

HP

Titanic

Micheluzzi
Casterman 1990
ISBN 90-303-8122-1
Prijs *f*22,90
(78 pagina's, kleur, h.k.)

'Als de grote klok twaalf slaat, is het middernacht voor iedereen...' Zo is het begin, de leidraad en het eind van *Titanic*, de tweede in de reeks *Wordt Vervolgd Novellen* van **Attilio Micheluzzi**, die in deze tot de verbeelding sprekende geschiedenis als verteller binnendringt en een grote gebeurtenis uiteen knipt tot een web van persoonlijke, kleine geschiedenissen. Deze worden – gezien door de ogen van elk van de hoofdpersonen – grote en belangrijke gebeurtenissen, vol intriges, haat en verraad.
Miljonair *George Barton Putnam*, bijgenaamd de Stier, wil winnen; tot elke prijs. Hoever hij daarin kan gaan, zal blijken. Hij schuift zijn slachtoffers als pionnen over het bord, tot het moment suprème. *Viktor Medel*, prins Moessin, heeft ook de wil om te winnen en zijn methodes doen nauwelijks voor die van Putnam onder. Tenslotte is er *Rafaël Mora*, anarchist, Catalaan en mensenhater, die zijn winst alleen uit wraak kan halen; zinloze wraak zonder wezenlijk ideaal.
Het verhaal is zo geraffineerd opgebouwd: als een rode draad loopt de geschiedenis van de Titanic, vanaf de constructie tot aan de ondergang, door het verhaal, als een onverbiddelijk doortikkende klok, waarvan aan begin en eind – meer letterlijk – dus al sprake is. Episodes uit één van de drie nevenintriges worden afgewisseld met dit tijdsaspect, dat het verhaal domineert.
De personages van Micheluzzi worden niet alleen steeds grotesker en minder realistisch, ze worden ook steeds lelijker. En hoe slechter het karakter, hoe lelijker de bijbehorende kop. In de gelaatstrekken speelt vooral de neus een grote rol. Deze is veelal groot en zeker niet welgevormd, zodat hij elk gezicht bederft. Zo ziet *Olivier de Bretonne*, die toch voor een mooie man moet doorgaan, er uit als een schijnheilige rat (wat hij ook is). De verteller lijkt weinig sympathie op te kunnen brengen voor zijn personages, misschien wat bewondering voor de gentleman-houding van *Lord Albert Brudenell*, of een gevoel van solidariteit met *Mora*.
En dan: het dramatisch hoogtepunt. De Titanic gaat zinken! De quasi belangrijke geschiedenissen van de grote mannen verzinkt in het niet bij het zinken van het schip. De angst en doodsnood enerzijds, de trots en berusting anderzijds, tonen de mens in ware gedaante. Verachtelijke toneeltjes vol lafheid en pogingen tot zelfbehoud wisselen zich af met ontroerende gedeelten, waar zowaar liefde, vriendschap en trouw in doorklinkt.
En dan wordt het middernacht...

PdB

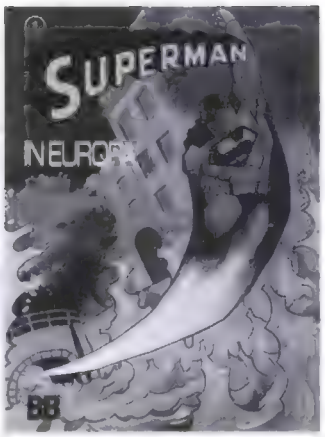

Superman in Europa

Kristiansen & S'ndergaard
Baldakijn Boeken 1990
ISBN 90-305-0674-1
Prijs *f*9,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Superman in Europa voert de, indien niet met Kryptoniet belaagd, onkwetsbare krachtpatser langs steden als Amsterdam, Kopenhagen en Oslo in een poging *Theodore P. Wyatt* op diens vredesmissie door de oude wereld voor aanslagen van de CIA of wie dan ook te behoeden. De man beschikt immers over een uitermate belangwekkend kleinood: de vredestichter, een apparaat, dat radioactieve stoffen in lood verandert en derhalve kernwapens neutraliseert en in handen van beide grootmachten een eind kan maken aan de nucleaire dreiging. Maar als een van beide erin slaagt op het antiwapen beslag te leggen, wordt deze grootmacht natuurlijk al even onkwetsbaar als onze geheel in een Europees jasje gestoken superheld. Kryptonietvrij, wel te verstaan.
Tekenaar **Teddy Kristiansen** maakte een fraai gestileerde en vlot ogende, om niet te zeggen modieuze, comic waarin een stevige portie relativerende humor niet geschuwd wordt. De bekken die *Superman* trekt zijn stuk voor stuk goud waard. Ook scenarist **Niels S'ndergaard** neemt het fenomeen van de – laten we eerlijk zijn – eigenlijk heel kinderachtige supermens aangenaam op de korrel. Daartoe wordt met name een beroep gedaan op *Lois Lane*, die Supermans alter ego en zacht eitje *Clark Kent* al op de eerste pagina's voor achtereenvolgens 'dumbo', 'idioot' en 'oen' heeft uitgemaakt. Hun 'relatie' wordt in *Superman in*

Europa op een frisse manier aangescherpt. Ook wordt het incognitoprobleem, waar elke superheld mee te kampen heeft, namelijk dat zijn dubbele identiteit op een ongeloofwaardige manier voor zijn directe omgeving geheim blijft, in het belachelijke getrokken door voor Lane's ogen en op de meest onzinnige plaatsen achter elkaar Kent en Superman op te voeren. En nog heeft de journaliste niet door, dat ze met één en dezelfde persoon te maken heeft. Sondergaards verhaal maakt iets te langzaam vorderingen, maar er zitten enkele wel doordachte wendingen in en dat geldt zeker voor de ontknoping, waarin Superman weer eens op een portie Kryptoniet getracteerd wordt door aartsvijand *Lex Luthor*.
De relativerende toon, de plaatsen van handeling (ofschoon deze summier in beeld zijn gebracht), de trendy tekenstijl en citaten uit schilderijen van **Munch** en **Dali** maken deze comic haast honderd procent Europees. Alleen het agressieve ritme van de bladindeling met korte, snel opeenvolgende shotjes afgewisseld door flinke uithalen, doet in *Superman in Europa* nog aan een Amerikaans product denken. Als je ertegen kunt, dat je held af en toe op sokken loopt, is deze comic een aanrader.

NU

Schooltijd 1: Annemiek

Tito
Arboris 1990
ISBN 90-343-2152-5
Prijs f7,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Wie bij *Annemiek*, net als ik, aan een gezellig meisjesboek denkt, komt bedrogen uit. Het eerste deel van Schooltijd, door tekenaar **Tiburcio de La Llave** (Tito) als zijn belangrijkste reeks beschouwd, schetst een beeld van het leven van de jeugd in een klein Frans provincieplaatsje. Dit beeld wordt in sterke mate bepaald door verveling, rondhangen en op brommers rondscheuren. Maar meer nog vertelt het over onbegrip; onbegrip van de omgeving, van de volwassenen, van de deftige lui, die een beetje stoerdoenerij voor provocatie, zelfs voor bedreiging aanzien.
En in die omgeving verschijnt de mysterieuze Annemiek, het bijna altijd zwijgende meisje, dat uit een raam van het grote huis naar beneden kijkt. Annemiek maakt indruk op de jongens en hun aandacht maakt de – overigens niet al te elegante, zeg maar lompe – meisjes afgunstig. Natuurlijk volgt een con-

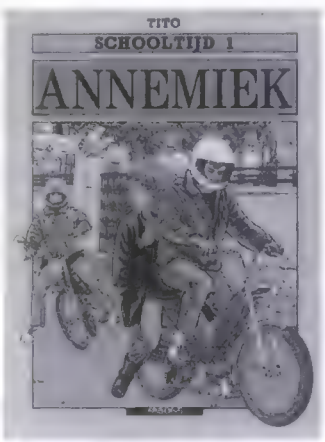

frontatie: tussen Annemiek en haar rivales, tussen de jongens en de politie. Met een niet al te onverwachte ontknoping.
Eigenlijk gebeurt er in het hele verhaal zeer weinig. De gesprekken zijn alledaags en realistisch. Een beetje liefdesverdriet, een gepikte elpee en ellenlange gesprekken over muziek. Het feit dat Annemiek doof is, komt in deze context ietwat wrang over.
Sfeer wordt op bijzondere wijze getroffen met het gebruik van kleur: over alle – felle en minder felle – kleuren die gebruikt worden, ligt een nevel van bleekheid die dergelijke Franse stadjes kenmerkt. Bleekheid die je soms op Annemieks gezicht tegenkomt, of in de grauwheid van de stad.
Schooltijd heeft nog een aantal onvolkomenheden: de bijfiguren zijn in tekst en beeld nog te vaag en leven niet, maar een serie kan – en moet – groeien. Een veelbelovende start.

PdB

Neo-Babelonia

Gonick
Veen/BSO 1990
ISBN 90-204-1929-3
Prijs f19,90
(150 pagina's, paperback, Engels)

Communiceren is minder eenvoudig dan het lijkt. Mensen hebben een heleboel woorden nodig om vaak simpele dingen te zeggen en onze taal bereikt een steeds verdergaande graad van abstractie, we creëren zelfs talen die alleen door (computer-)specialisten begrepen worden.
Communicatie en het ordenen van informatie zijn in onze maatschappij uitgebreide bronnen van studie geworden en soms lijkt het wel of onze huidige computermaatschappij een tweede Babylonië is, waar ieder een andere taal spreekt en geen mens de ander meer begrijpt.
De Amerikaanse cartoonist **Larry Gonick** schept wat orde in de chaos (en voegt er gelijk weer wat verwarring aan toe) in zijn boek *Neo-Babelonia*. Neo-Babelonia bestaat uit twee delen: Language en Image. Het verhaal begint in de oertijd, wanneer zich het reptielbrein ontwikkelt, deze hersens zorgden ervoor, dat levende wezens op hun omgeving gingen reageren door middel van emoties. Het reptielbrein vormt nog altijd een onderdeel van onze hersens of zoals Gonick het laat zien: we all have a dinosaur inside, trying to get out.
Mensen hebben geleerd hun emoties uit te drukken in rituelen; taal ontstond uit een emotionele handeling!
De kinderpsycholoog **Bruner** onderscheidt drie soorten kennis: kinesthetische kennis is dat, wat wij leren door te doen; iconische kennis begint op het niveau waarop we gaan vergelijken, analogieën gaan ontdekken en gaan generaliseren, een huis kan er op vele manieren uitzien, maar het icoon huis is voor ieder van ons duidelijk. Wanneer we nog abstracter

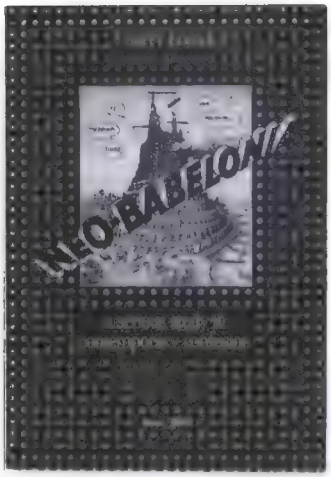

gaan denken, komen we op het terrein van de symbolische kennis. Het bijzondere van het menselijke brein is, aldus **Noam Chomsky**, dat het zich ergens in onze evolutionaire ontwikkeling heeft georganiseerd tot wat hij noemt een 'universal language faculty'. Welke taal wij ook spreken, we zijn in staat om de grammatica ervan te begrijpen.
Ik zal hier niet uitgebreider ingaan op de begrippen die in Neo-Babelonia ter sprake komen. Na een uitleg van wat taal is en wat kennis is, behandelt Gonick vragen als 'Is taal logisch?' en 'Wat is het nut van taal?', om tenslotte stil te staan bij de vele veranderingen die de laatste jaren in onze taal hebben plaatsgevonden, met name onder invloed van de introductie van de computer. Wanneer we het over computers hebben is niet alleen tekst, maar ook beeld van essentieel belang. In het deel van dit boek dat aan het beeld gewijd is (en dus ook een klein beetje aan strips) wordt één ding heel duidelijk: een beeld zegt meer dan duizend woorden. Gaat u maar na: een woord telt 40 bits, een beeld 200.000, dus een beeld is 5000 woorden. Leuk sommetje toch. In Neo-Babelonia komt heel wat ter sprake. Toch is het geen moeilijk boek geworden, al is enige voorkennis op taalkundig gebied meegenomen. De theorie wordt door Gonick steeds verduidelijkt met cartoons en er valt zodoende ook veel te lachen om de tekst in deze interessante paperback.

HP

Hitler = SS

Vuillemin & Gourio
Loempia 1990
ISBN 90-6771-176-4
Prijs *f*55,–
(106 pagina's, kleur, h.k.)

In de afgelopen dertig jaar zijn in Nederland al heel wat taboes doorbroken. Vrijwel alles is bespreekbaar en grappen worden over vrijwel ieder onderwerp gemaakt. Behalve over de Tweede Wereldoorlog en de jodenvervolging. Wie zich werpt op het laatste taboe in Nederland riskeert forse boetes, processen van alle mogelijke anti-fascistische organisaties en boycotten door verschillende boekhandels. Dat overkwam **Willem** bijvoorbeeld met zijn uitgave *Lust en strijd* enkele jaren geleden.
Wie in de maand mei (een maand waarin ons collectief schuldgevoel weer behoorlijk de kop opsteekt en we voortdurend, lijkt het wel, aan het herdenken zijn) een boek als *Hitler = SS* op het Nederlandse volk loslaat, werpt hiermee een forse knuppel in het hoenderhok dat Holland heet. Misschien is het zo stil gebleven rond *Hitler = SS* omdat het een stripboek is en bovendien nauwelijks verkrijgbaar. Wie weet? Hoe dan ook, de uitgever vond het wel nodig om het verschijnen ervan te motiveren naar de pers.
'Alles,' zo motiveert **Jef Meert** zijn uitgave in een brief, 'kan het onderwerp van satire zijn.' Ook de afschuwelijke gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden in de concentratiekampen. Wat de acceptatie van een uitgave als deze zo moeilijk maakt, is volgens mij het veel voorkomend gebrek aan herkenning van satire. Met name leden van actiegroepen ontbreekt het aan ieder vermogen tot relativeren. **Vuillemin** is geen echte onbekende in Nederland; werk van hem wordt al geruime tijd gepubliceerd in het tijdschrift *Pardon Lul*, misschien wel het laatste tijdschrift in Nederland dat probeert taboes te doorbreken. Een zelfde horzelfunctie had in Frankrijk *Hara Kiri*, dat plaats bood aan tekenaars als **Reiser**, **Wolinski** en **Willem**. Ook Vuillemin is afkomstig uit deze uithoek van het stripverhaal. Wie dacht dat een satiricus niet verder kon gaan dan Reiser deed, moet zijn mening herzien na het werk van Vuillemin ontdekt te hebben. Vuillemin tekent uiterst smerig en geeft in al zijn strips blijk van een perverse fascinatie voor sadisme, geweld en anale verkrachtingen. Hij toont ons in al zijn werk waartoe een mens in staat is, hij laat ons juist datgene zien, wat wij liever zouden vergeten en waar wij liever niet mee geconfronteerd willen worden. En dat is niet prettig. Is er een hardere confrontatie mogelijk met onze slechtste kant dan in een satirische strip over de kampen en de vervolgingen?

HP

De 27e letter

Will & Desberg
Dupuis 1990
ISBN 90-314-1365-8
Prijs *f*19,95
(56 pagina's, kleur, h.k.)

De 27e letter, een titel die slaat op de schijnbare toevoeging van het hakenkruis aan het alfabet ten tijde van het om zich heen grijpende nazisme, is de tweede zacht-erotische volwassenstrip van tekenaar **Willy Maltaite**, die opnieuw fraaie beelden heeft afgeleverd met zijn speelse stijl en sfeervolle aquarelkleuren, en tekstschrijver **Stephen Desberg**. Helaas blijkt van dit album alleen de titel een aardige vondst.
Desberg laat het jongetje *Fred* opgroeien bij enkele coöperatieve hoeren in hartje Berlijn. Hun idylle, want het leven van de meisjes van plezier ging tot dan toe echt over rozen, wordt ernstig verstoord door de groeiende macht van *Hitler* en kornuiten. Omdat de klanten hiermee samenhangend en dus op onverklaarbare wijze wegblijven – men is zelfs ineens vies van de praktijken in het eens zo chique bordeel – omdat Freds zigeunervriendinnetje moet vluchten en haar ouders worden opgepakt en omdat – tot slot – Fred op onbenullige gronden tot vijand van de natie wordt verklaard. Hij deelde namelijk bijna het bed met de dochter van een niet onbelangrijke nazi.
Het verhaal is tergend traag en opgesmukt met volstrekt onbelangrijke handelingen en pseudowijsheden als 'Hij las nu zelfs op onze lippen, dat geluk een wereld is, die nooit verandert...'

Alleen aan het einde weet Desberg de lezer even te pakken als de hoer, die zich het meest over Fred ontfermd heeft, mijmert over een beslist grote toekomst als artiest voor de jongen, terwijl hem elders een heel ander lot wordt toebedacht.

NU

Discriminatie, samen in de wereld
Diverse auteurs

Stichting De Zevensprong 1990
ISBN 90-73157-02-1
Prijs *f*7,25
(22 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Voor het goede doel, dus 'what the heck', kun je je het 'album' *Discriminatie, samen in de wereld* aanschaffen door *f*7,25 over te maken op giro 2.169.225 ten name van Hans Edink, Hillegom.

Enkele beginnende stripmakers tonen in het 'album' hun kunsten. Het tekenwerk is over het algemeen (nog) matig en de teksten gaan gebukt onder de moraal van het verhaal: Discrimineren? Foei! Dit gekoppeld aan het feit, dat dit 'album' bestaat uit AH-kopietjes van 10 cent, nodigt niet uit *Discriminatie, samen in de wereld* aan je trotse verzameling stripboeken toe te voegen, eerlijk is eerlijk. Maar zoals ik als zei: het is voor een goed doel, dus 'what the heck'.

NU

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

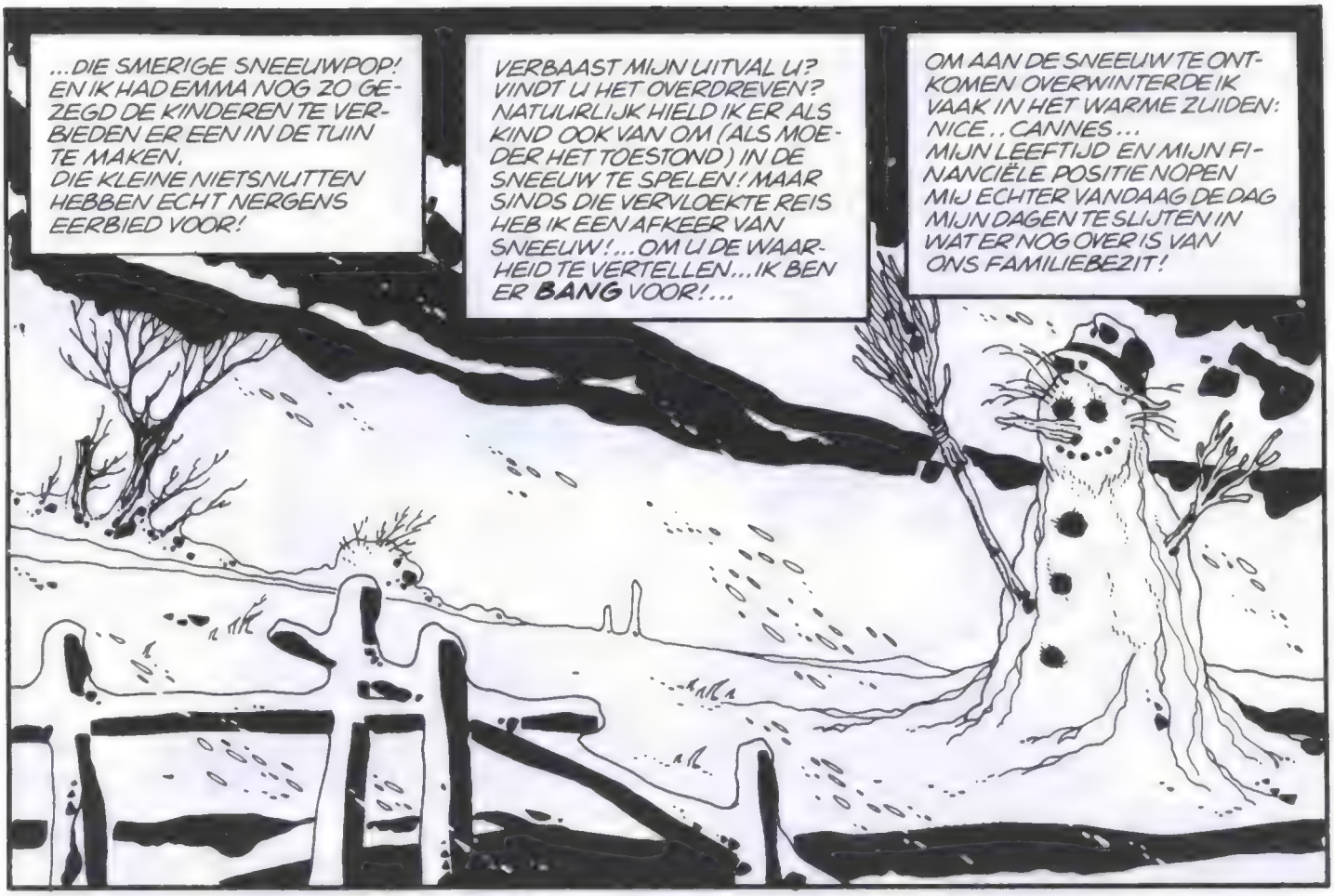
...DIE SMERIGE SNEEUWPOP! EN IK HAD EMMA NOG ZO GEZEGD DE KINDEREN TE VERBIEDEN ER EEN IN DE TUIN TE MAKEN. DIE KLEINE NIETSNUTTEN HEBBEN ECHT NERGENS EERBIED VOOR!
VERBAAST MIJN UITVAL U? VINDT U HET OVERDREVEN? NATUURLIJK HIELD IK ER ALS KIND OOK VAN OM (ALS MOEDER HET TOESTOND) IN DE SNEEUW TE SPELEN! MAAR SINDS DIE VERVLOEKTE REIS HEB IK EEN AFKEER VAN SNEEUW!...OM U DE WAARHEID TE VERTELLEN...IK BEN ER BANG VOOR!...
OM AAN DE SNEEUW TE ONTKOMEN OVERWINTERDE IK VAAK IN HET WARME ZUIDEN: NICE..CANNES... MIJN LEEFTIJD EN MIJN FINANCIËLE POSITIE NOPEN MIJ ECHTER VANDAAG DE DAG MIJN DAGEN TE SLIJTEN IN WAT ER NOG OVER IS VAN ONS FAMILIEBEZIT!

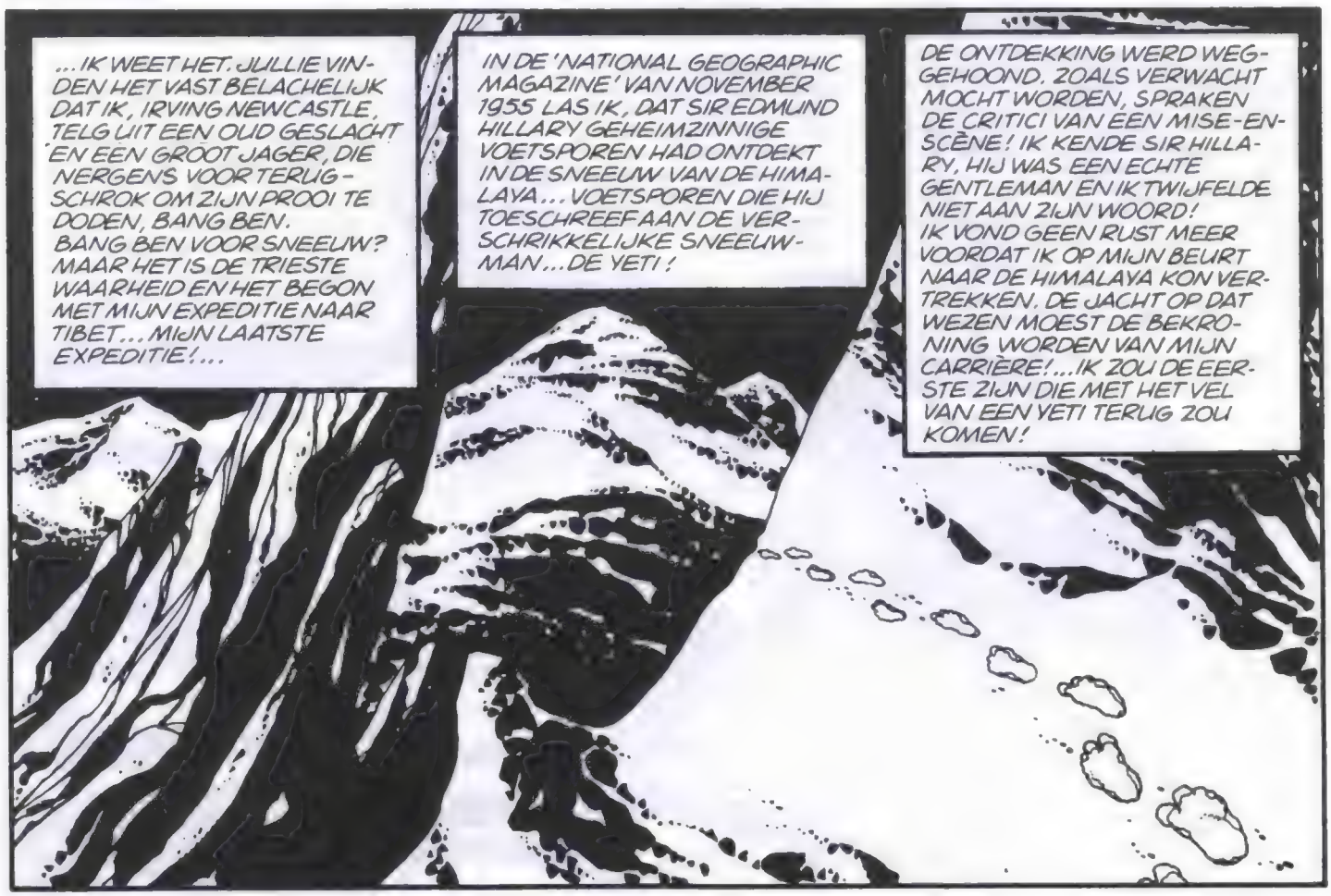
...IK WEET HET. JULLIE VINDEN HET VAST BELACHELIJK DAT IK, IRVING NEWCASTLE, TELG UIT EEN OUD GESLACHT EN EEN GROOT JAGER, DIE NERGENS VOOR TERUGSCHROK OM ZIJN PROOI TE DODEN, BANG BEN. BANG BEN VOOR SNEEUW? MAAR HET IS DE TRIESTE WAARHEID EN HET BEGON MET MIJN EXPEDITIE NAAR TIBET... MIJN LAATSTE EXPEDITIE!...
IN DE 'NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE' VAN NOVEMBER 1955 LAS IK, DAT SIR EDMUND HILLARY GEHEIMZINNIGE VOETSPOREN HAD ONTDEKT IN DE SNEEUW VAN DE HIMALAYA... VOETSPOREN DIE HIJ TOESCHREEF AAN DE VERSCHRIKKELIJKE SNEEUWMAN...DE YETI!
DE ONTDEKKING WERD WEGGEHOOND. ZOALS VERWACHT MOCHT WORDEN, SPRAKEN DE CRITICI VAN EEN MISE-EN-SCÈNE! IK KENDE SIR HILLARY, HIJ WAS EEN ECHTE GENTLEMAN EN IK TWIJFELDE NIET AAN ZIJN WOORD! IK VOND GEEN RUST MEER VOORDAT IK OP MIJN BEURT NAAR DE HIMALAYA KON VERTREKKEN. DE JACHT OP DAT WEZEN MOEST DE BEKRONING WORDEN VAN MIJN CARRIÈRE!...IK ZOU DE EERSTE ZIJN DIE MET HET VEL VAN EEN YETI TERUG ZOU KOMEN!

...NA VELE MOEILIJKHEDEN (DIE IK DANKZIJ MIJN PERSOONLIJK FORTUIN WIST TE OVERWINNEN) KON DE EXPEDITIE - DIE BUITEN MIJ UIT DRAGERS EN EEN INLANDSE GIDS BESTOND - EINDELIJK VERTREKKEN. WE WAREN GEREED OM DE MAAGDELIJKE TOPPEN VAN DE HIMALAYA TE BESTORMEN.
HET LIEP UIT OP EEN CATASTROFE! DE KOUDE, ZIEKTES EN LAWINES, MAAKTEN VEEL SLACHTOFFERS!... INGEFLUISTERD DOOR HUN DUISTERE EN ABSURDE BIJGELOOF, WEIGERDEN DE OVERLEVENDEN VERDER TE GAAN!... ZE WAREN BEVREESD VOOR DE WRAAK VAN ZOGENAAMDE BERGGODEN, DIE WIJ DOOR ONZE AANWEZIGHEID VERTOORND ZOUDEN HEBBEN!...
...IK SLOEG DE WAARSCHUWINGEN VAN DE HUILEBALKEN IN DE WIND EN BESLOOT ALLEEN VERDER TE GAAN!... VERMOEIDHEID EN TWIJFEL AAN DE GOEDE AFLOOP, KONDEN MIJ NIET VAN MIJN DOEL AFHOUDEN. EN UITEINDELIJK WERDEN MIJN MOED EN DOORZETTINGSVERMOGEN BELOOND!
DE AVOND VIEL TOEN IK DE SPOREN ONTDEKTE!... ZE WAREN ENORM! HET WEZEN AAN WIE ZE TOEBEHOORDEN MOEST ENORM GROOT EN VRESELIJK GEVAARLIJK ZIJN!... IK DEED NIETTEMIN EEN BEROEP OP MIJN LAATSTE KRACHTEN EN ZETTE DE ACHTERVOLGING IN. DE OVERWINNING WAS NABIJ!...
EINDELIJK ONTDEKTE IK IN DE VERTE EEN GESTALTE!... MIJN VREUGDE WAS ECHTER VAN KORTE DUUR. IK BESEFTE DAT IK IN MIJN VERZWAKTE TOESTAND DE ACHTERVOLGING NIET LANG MEER VOL ZOU KUNNEN HOUDEN!
ZONDER OVER DE AFSTAND NA TE DENKEN, SCHOUDERDE IK MIJN GEWEER EN SCHOOT! DE IMMENSE VREUGDE DIE IK ONDERVOND, TOEN IK MIJN PROOI ZAG WANKELEN, IS NIET TE BESCHRIJVEN!... IK ZOU HUISWAARTS KEREN MET EEN TROFEE DIE EDWARD (DAT IS MIJN IDIOTE NEEF) ZOU DOEN VERBLEKEN VAN JALOEZIE.

...TOEN IK OP DE PLEK KWAM, WAAR HET KADAVER VAN HET MONSTER MOEST LIGGEN, BEGREEP IK DOOR DE DRUPPELS BLOED IN DE SNEEUW, DAT IK HET ALLEEN MAAR VERWOND HAD. ONDANKS HET GEVAAR VOLGDE IK DIT BLOEDSPOOR DAT MIJ NAAR DE INGANG VAN EEN GROT BRACHT!...
EEN VREEMD SCHIJNSEL KWAM MIJ VANUIT DE DIEPTEN VAN DE GROT TEGEMOET. MET MIJN VINGER GEKLEMD OM DE TREKKER VAN MIJN WAPEN, GING IK VOORZICHTIG VERDER.
EN TOEN ZAG IK HEM!...
GEKLEED IN EEN SMERIG GEWAAD ZAT HIJ DAAR. ONBEWEEGLIJK! ZIJN GELAAT LEEK OP EEN EEUWENOUDE, GERIMPELDE APPEL!
...NA EEN OGENBLIK VAN AARZELING VROEG IK HEM WAAR DE YETI WAS... HIJ GLIMLACHTE EN VERTELDE MIJ WAAROM DE SNEEUW VOORTAAN EEN ALLES-OVERHEERSENDE ROL IN MIJN NACHTMERRIES ZOU VERTOLKEN!...
BEPAALDE TIBETAANSE INGEWIJDEN BEZITTEN DE GAVE HUN ZIEL TE REINIGEN DOOR ZICHZELF TE PROJECTEREN IN DE THANAI: DE NEGATIEVE GEDACHTEN VORMEN ZICH TOT EEN KWADE GEEST DIE DE GEDAANTE AAN KAN NEMEN VAN WAT WIJ VREEMDELINGEN DE YETI NOEMEN... EN OP ZO'N WEZEN HAD IK GESCHOTEN!
MIJN KOGEL HAD DEZE INGEWIJDE JAMMER GENOEG VERHINDERT OM ZICH VAN ZIJN 'CREATIE' TE ONTDOEN. EN DIT WEZEN DAT NU GESCHEIDEN WAS VAN ZIJN PERSOONLIJKHEID, ZOU VOORTAAN EEN EIGEN LEVEN LEIDEN. NIETS OF NIEMAND ZOU HET VAN ZIJN DOEL AF KUNNEN HOUDEN: ZICH TE WREKEN OP DEGENE DIE HEM VEROORDEELD HAD TOT ZIJN DOOLTOCHT... EN DAT WAS IK!

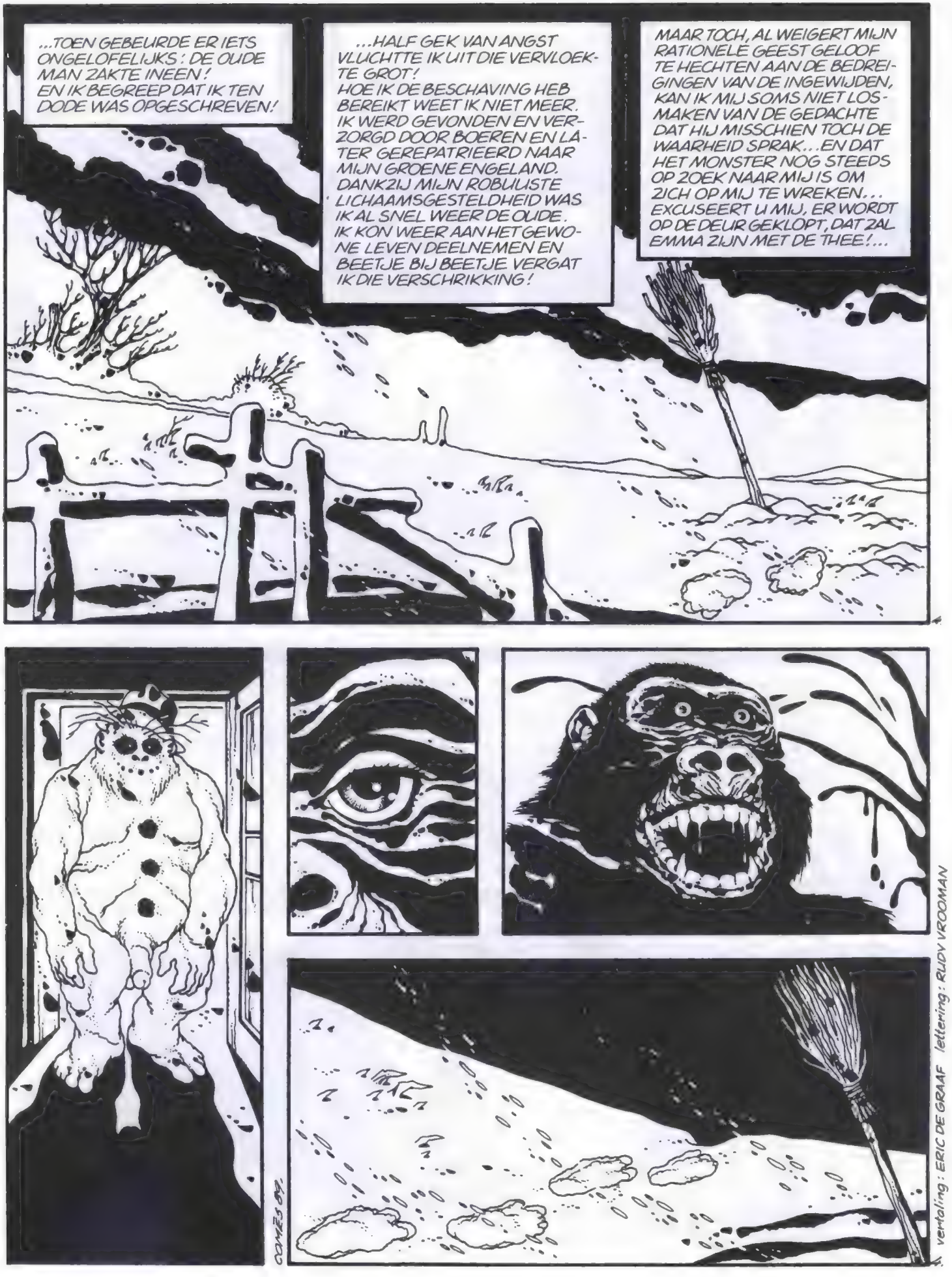
...TOEN GEBEURDE ER IETS ONGELOFELIJKS : DE OUDE MAN ZAKTE INEEN! EN IK BEGREEP DAT IK TEN DODE WAS OPGESCHREVEN!
...HALF GEK VAN ANGST VLUCHTTE IK UIT DIE VERVLOEKTE GROT! HOE IK DE BESCHAVING HEB BEREIKT WEET IK NIET MEER. IK WERD GEVONDEN EN VERZORGD DOOR BOEREN EN LATER GEREPATRIEERD NAAR MIJN GROENE ENGELAND. DANKZIJ MIJN ROBUUSTE LICHAAMSGESTELDHEID WAS IK AL SNEL WEER DE OUDE. IK KON WEER AAN HET GEWONE LEVEN DEELNEMEN EN BEETJE BIJ BEETJE VERGAT IK DIE VERSCHRIKKING!
MAAR TOCH, AL WEIGERT MIJN RATIONELE GEEST GELOOF TE HECHTEN AAN DE BEDREIGINGEN VAN DE INGEWIJDEN, KAN IK MIJ SOMS NIET LOSMAKEN VAN DE GEDACHTE DAT HIJ MISSCHIEN TOCH DE WAARHEID SPRAK...EN DAT HET MONSTER NOG STEEDS OP ZOEK NAAR MIJ IS OM ZICH OP MIJ TE WREKEN... EXCUSEERT U MIJ, ER WORDT OP DE DEUR GEKLOPT, DAT ZAL EMMA ZIJN MET DE THEE!...
vertaling : ERIC DE GRAAF lettering : RUDY VROOMAN

Blunder bestseller in Frankrijk

Olivier Blunder was de afgelopen maanden de bestseller van Dargaud. Van de laatste twee albums werden respectievelijk 115.000 en 120.000 exemplaren verkocht in Frankrijk. Een paar andere verkoopcijfers. Un detective dans le yucca, de laatste Palmer van Petillon: 50.000 stuks. Reisers Famille Oboulot en vacances: 150.000 stuks. Van de laatste Margerins werden er 60.000 (Y'a plus de jeunesse) en 100.000 (Lucien) verkocht en Les Bidochon 11 van Binet bracht het tot 100.000 verkochte exemplaren. Voor de beste verkopen bij Casterman zorgt Jacques Martin. De laatste Lefranc verkocht uitstekend (70.000 stuks) en ook Tristan deed het goed. Van de laatste gingen 50.000 exemplaren over de toonbanken in Frankrijk.

HP

Pilote nummer nul?

Uniek, de korte inhoud van een Pilote die nooit verscheen.

Vorig jaar werd aan Greg gevraagd om een nieuwe opzet te maken voor het wegkwijnende tijdschrift Pilote. Het blad van 68 pagina's omvang zou de volgende strips gaan bevatten: Comanche door Rouge en Greg, XIII door Van Hamme en Vance, Olivier Blunder door Greg, Jo Nuage et Kay McCloud door Dany en Greg, Colby door Blanc-Dumont en Greg, Ravian door Mézières en Christin plus korte verhalen van Fred en F'Murr.

Verder zou het blad gevuld worden met artikelen en – omdat het eerste nummer zou verschijnen in december – in het eerste nummer acht kerstkaarten van bekende auteurs.

HP

Veilingen

Enige tijd geleden ontvingen wij, helaas te laat voor publicatie, een bijzonder interessante catalogus van het Franse veilinghuis *Néret-Minet & Coutau-Bégarie*.

Op 13 juli jongstleden vond in Parijs een grote veiling plaats van originelen, portfolio's, albums en tijdschriften met een kavellijst om de liefhebber te doen watertanden. Zo werden er originelen aangeboden van onder anderen **Milton Caniff**, **Harold Foster**, **Franquin**, **Hermann**, **Moebius**, **Morris**, **Tardi** en **Vandersteen**.

Het is misschien interessant om ter illustratie enige richtprijzen te noemen: een ingelijste schets van de *Daltons* stond genoteerd voor 1500 Franse franks, een erotische tekening van **Manara** voor 1800 Franse franks en gag nummer 508 van *Guust Flater* moest zo'n 20.000 Franse franks opbrengen. De pronkstukken van de collectie waren ongetwijfeld de door de meester gesigneerde platen 91 en 92 uit *De Scepter van Ottokar*. Vraagprijs 200.000 Franse franks, omgerekend zo'n 67.000 gulden.

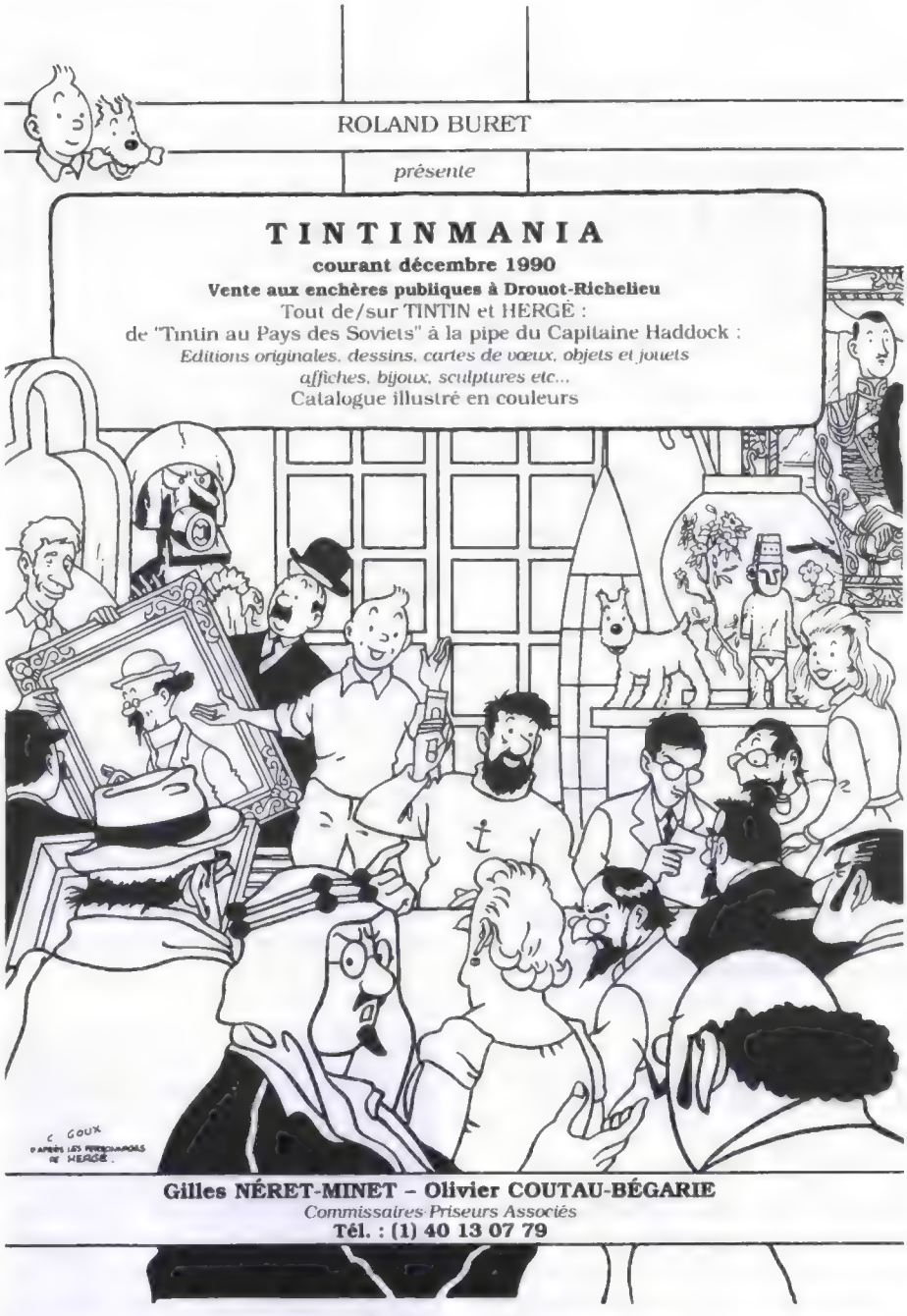
ROLAND BURET
présente
TINTINMANIA
courant décembre 1990
Vente aux enchères publiques à Drouot-Richelieu
Tout de/sur TINTIN et HERGÉ :
de "Tintin au Pays des Soviets" à la pipe du Capitaine Haddock :
Editions originales, dessins, cartes de vœux, objets et jouets
affiches, bijoux, sculptures etc...
Catalogue illustré en couleurs
C. GOUX
D'APRÈS LES PERSONNAGES DE HERGÉ
Gilles NÉRET-MINET – Olivier COUTAU-BÉGARIE
Commissaires-Priseurs Associés
Tél. : (1) 40 13 07 79

Goed nieuws voor de verzamelaars van *Kuifje*-memorabilia.

Het eerder genoemde veilinghuis organiseert in december van dit jaar een gevarieerde Kuifje-veiling onder de allesomvattende naam *Tintinmania*. Een geïllustreerde catalogus in kleur is op aanvraag verkrijgbaar. Voor meer informatie kan men zich wenden tot: Néret-Minet & Coutau-Bégarie - 8, Rue Saint Marc - 75002 Paris - France.

EdG

Doctoraal historische strips

Paul Verstappen werkt op dit moment aan zijn doctoraalscriptie geschiedenis met als onderwerp: historische strips.

Eén en ander zal uiteindelijk leiden tot de organisatie van een tentoonstelling, alles binnen het kader van de Europese Gemeenschap. Derhalve zoekt Verstappen contact met mensen die kunnen helpen bij de interpretatie van De Rode Ridder, Vasco, Tristan, Ramiro en andere strips die zich afspelen in de Middeleeuwen.

Paul Verstappen, Haasdijkweg west 52, 3319 GD Dordrecht, 078-165969.

HP

Smurfen-kolder

Na een jarenlange juridische strijd met Peyo, mocht Vader Abraham (Pierre Kartner) toch weer een nieuwe Smurfen-elpee opnemen. Het vinyl ligt vanaf deze maand in de nationale platenzaken, maar ook in onder andere Frankrijk, Duitsland, Engeland en Spanje. Tevens is er een animatiefilm van Abraham & Smurfen in de maak. Speciaal voor deze film heeft Peyo een aantal nieuwe Smurfen ontworpen.

AvO

BD '90 Durbuy

Op 5, 6 en 7 oktober wordt er in het kleinste stadje ter wereld voor de vijfde maal een stripfestival gehouden.

Durbuy is een pittoresk stadje op korte afstand van Luik, gelegen aan de oevers van de *Ourthe* in de *Belgische Ardennen*. Om tegemoet te komen aan het groeiende aantal Nederlandstalige bezoekers, heeft de organisatie besloten om alle activiteiten tweetalig (Frans-Nederlands) op te zetten.

Wat kan de bezoeker buiten de aanwezige uitgevers en een groot aantal tekenaars verwachten? Er worden diverse prijzen uitgereikt, waaronder de publieksprijs en de *Grand Prix BD Durbuy*. Een boeiende tentoonstelling toont verschillende werkende modellen van *Guust Flaters* waanzinnige uitvindingen. Andere tentoonstellingen zullen gewijd zijn aan *De Derde Wereld en het Beeldverhaal, Jong Belgisch Talent* en *Strips en Postzegels*. De stripbeurs zal bemand worden door Franse en Belgische winkeliers en de opbrengst van een veelbelovende veiling is bestemd voor een goed doel. Een kleine greep uit de vele activiteiten die van *BD '90 Durbuy* een ongetwijfeld geslaagd stripfeest zullen maken.

Meer informatie is te verkrijgen door te bellen met de organisatie: 09 - 32 86 21 24 51 of 09 - 32 86 21 34 15.

EdG

Symposium Electronic Art

Van 12 tot 17 november van dit jaar komen 's-werelds meest gerenommeerde experts en kunstenaars op het gebied van de electronische kunst naar Nederland. Dan vindt namelijk het Second International Symposium on Electronic Art (SISEA) plaats, georganiseerd door de Rijkshogeschool Groningen.

Deze gebeurtenis omvat behalve een wetenschappelijk symposium workshops, concerten, multimedia-performances, een film- en videoshow, een tentoonstelling en enkele publieksmanifestaties.

Onder de gasten zijn onder anderen de pionier John Whitney sr. en Michael McNabb. Whitney staat bekend als de allereerste computerkunstenaar. Hij ontwierp ook de trucages waarmee special effects zijn gemaakt voor de films 2001: A Space Odyssey, Star Wars en Superman. McNabb is een ex-student van onder anderen John Chowning (Stanford University). Zijn electronische muziek, waaronder Dreamsong, Love in the Asylum en Invisible Cities won vele prijzen en verscheen op CD en LP.

In het SISEA-programma zullen onder andere een 'data glove' worden gedemonstreerd, waarmee voorwerpen op een beeldscherm in 3 dimensies kunnen worden gemanipuleerd en ook het artistiek gebruik van een kunstarm (als 'derde arm') worden getoond. Verder zullen er computeranimatiefilms worden getoond en het gebruik daarvan in speelfilms en voor wetenschappelijke visualisatie.

SISEA, Westerhavenstraat 13, 9718 AJ Groningen, 050-138160.

AvO

Striptuur

Iets later dan gepland verscheen het achtste nummer van amateurstripblad Striptuur.

In een kleurig jasje – en dat omslag is meteen één van de weinige dingen die dit blad de

Flitsen

Druillet heeft een videoclip gemaakt met de Franse zanger William Sheller. **Titel van het liedje:** *Excalibur* ★ *Durango*, **de reeks van** Yves Swolfs, **die twee jaar geleden nog werd overgenomen door Dargaud, zal voortaan verschijnen bij Les Humanos. Hetzelfde geldt voor** Girauds *Blueberry*. **De Zwitserse yups hebben hiermee twee goedlopende westerns in huis.** ★ **Binnenkort verschijnt** *Le cocon du desert*, **het eerste verhaal van** *Maarten Milaan* **dat bij** Godards **uitgeverij** *Vaisseau d'argent* **verschijnt na een herdruk van** *Het kind van de horde*. *Le cocon...* **is het vervolg op dit oudere verhaal.** ★ Francq, **bekend van** *Vrouwen en steden*, **tekent voor Dupuis** *Largo Winch*, **een reeks strips naar westernromans die** Jean van Hamme **jaren geleden schreef. Ook binnenkort bij Dupuis:** *De gemaskerde komkommer* **van** Mandryka. ★ *Bagheera* **is de nieuwe uitgeverij van onder meer** Claude Moliterni. **Deze uitgeverij komt binnenkort met albums van** Gigi, Serpieri **en** Manara. **Hun grootste troef is echter** *Orion*, **een nieuwe strip van** Jacques Martin! **Van Martin valt overigens voorlopig geen nieuwe** *Alex* **te verwachten, aangezien hij ruzie schijnt te hebben met uitgeverij Casterman. De reeks** *Tristan* **gaat gewoon door.** ★ Valles, **een beetje bekend geworden met** *Dorian Donder*, **werkt aan twee nieuwe series:** *Lewis et Clark* **voor** *Okapi* **en** *Huckleberry Finn* **voor** *Je bouquine*. ★ **De nieuwe strip van** Greg **en** Blanc-Dumont **gaat** *Colby* **heten; het wordt een luchtvaart/detective-reeks.** ★ Renaud **en** Dufaux **hebben Dargaud verlaten met hun serie** *De kinderen van de salamander*. **Voortaan zullen de albums bij** *Novedi* **verschijnen.** ★ **Voor de serie** *Collectie Code* **van Dargaud gaat ook** Marc Renier **een strip maken:** *l'heritier des mers sud*. **Het verhaal wordt geschreven door** Rodolphe. ★ Derib **werkt aan een strip over AIDS - in twee delen - die** *Jo* **gaat heten.** ★ **De nieuwe** *Roze Bottel* **wordt** *Le bayou Plalah*. **Tevens werkt** Dany **aan** *Equateur* **voor Alpen.** ★ *Bernard Prince*, **we schreven het al eerder, verschijnt voortaan bij** *Blanco*. **Titel van het eerste verhaal is** *Le dynamiteur*. **De makers zijn** Greg **en** Aidans. ★ **De nieuwe heldin van** De Boer **en** Van der Linden **heet** *Stephanie*. ★ **Binnenkort ook op de Nederlandse tv? Voor** *Antenne 2* **zijn 52 tekenfilmpjes van 13 minuten in voorbereiding met in de hoofdrol** *Leonardo* **van het komische duo** Turk **en** De Groot. ★ *Isabelle Avondrood* **doet het live. Zes televisiefilms van 90 minuten staan op het programma.** ★ **Er is op dit moment ook weer sprake van een** *Corto Maltese*-**verfilming. De hoofdrol zou zijn voor** Christopher Lambert. ★ **In de reeks** *Vrije Vlucht* **van Dupuis, verschijnt dit najaar het album** *De Orchidee* **van** Cosey. ★ **Vanaf de volgende editie (de achtste) zal de** *Stripkatalogus* **van** Hans Matla **losbladig gaan verschijnen (op A4-formaat?), zodat daarna kan worden volstaan met het**

(advertentie)

Bod gevraagd op 'The Golden Age of Tarzan (1939-1942)' by Burne Hogarth.
Gesigneerd. F. Faas, tel. 020-762706 of Postbus 76618, 1070 HE Amsterdam.

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461

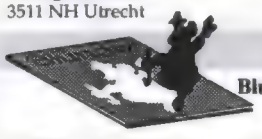

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

moeite waard maakt. Het tekenwerk is soms nog best leuk en – toegegeven – een tekenaar moet kunnen publiceren om het vak te leren, maar wat amateurbladen vaak zo pijnlijk duidelijk maken is, dat een strip pas de moeite waard is wanneer er een goed scenario voor aan de basis heeft gestaan. Dat is dus ook het probleem met Striptuur.
Striptuur, Postbus 598, 2501 CN 's-Gravenhage.

HP

aanschaffen van supplementen. ★ Peter de Wit **publiceert vanaf nummer 33 wekelijks de strip** *Meneer van Dalen gaat vreemd* **in Nieuwe Revu.** ★ **In Panorama is vanaf nummer 34 een nieuwe strip te bewonderen van** Toon van Driel **(scenario) en** Mark de Jonge**, getiteld** *Piet P. & Arie O.*, **twee snelle, foute apen met mensenstreken.** ★ **In Frankrijk is** George Dargaud**, de oprichter van de gelijknamige uitgeverij, overleden.** ★ **Afleveringen van het programma** *Dit is Disney* **van de NCRV, zullen vanaf het nieuwe seizoen 80 minuten gaan duren.** ★ **Het programma** *Télékids* **op RTL4 zal ook worden gecontinueerd. De presentatie blijft in handen van ons aller** Irene Moors**, maar zij zal regelmatig terzijde worden gestaan door...** Robert van der Kroft. ★ **Kort voor de deadline van dit nummer werden wij in kennis gesteld van het onverwachte overlijden van** Phiny Dick**, de echtgenote van** Marten Toonder. **In het volgende nummer meer hierover.**

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

Suske en Wiske in het Duits

Nog dit jaar zal een Suske en Wiske-verhaal in Duitse vertaling verschijnen bij Reiner Feest Verlag. Deze Duitse uitgever hoopt vanaf 1991 met een tempo van twee delen per jaar verder te gaan met deze uitgave van de verhalen die Vandersteen in de jaren vijftig voor Kuifje maakte. Bij ons is deze serie beter bekend als De Blauwe Reeks.

HP

Planning Lombard

We zijn niet gewend om uitgebreid stripalbums aan te kondigen van de grote uitgeverijen. *ZozoLala* doet dit al jaren zeer conscïentieus en daar kunnen we toch niets aan toevoegen. Als er in Stripschrift iets moet worden aangekondigd, staan onze advertentiepagina's de uitgevers daarvoor ten dienste. Toch maken we voor deze keer één uitzondering. *Lombard* stuurde ons namelijk nu reeds haar programma tot en met december toe en dat willen we onze lezers niet onthouden. Daar gaan we:
September: *Chick Bill*: Het rode konvooi, *Dommel*: Opzitten en pootjes geven, *Claudia Brücken*: Winter in Parijs, *Marine*: De zwarte kreeft, *De Brokkenmakers*: Speciaal commando
Oktober: *Aria*: De stem van de profeet, *Hugo*: De blauwe parel, *Vasco*: Het stof van Ispahan, *Viva Zapapa*: Revolutie, *Kroniek nacht der tijden*: Toumac, *Cap. Decker/The Black Hawk Line*: Terug in China
November: *Thorgal*: De wolvin, *Ian Kaledine*: Het geheim van Kasteel Flambard, *Collectie Code/Dorpsverhalen*: Herberg het Koningskind, *Jordan*: De wassen beelden, *Lou Smog*: Carrera Panamerica, *Nino*: De reis naar Amerika
December: *Jugurtha*: De zwarte steen, *Rork/Verhalen en Legenden*: Capricornus, *Bob Morane*: Het jaden masker, *Gil Sinclair*: Het nepeiland, *Bruce Hawker*: De beulen van de nacht, *Timothy*: Nr. 1.
Gezien de blijkbaar nieuwe bedrijfspolitiek van Lombard is de kans natuurlijk groot dat het merendeel van deze albums binnen twee jaar alweer in de ramsj ligt. Bij V&D kochten wij kortgeleden een flink stuk fondslijst in voor *f*2,– per titel. Daar gaan we:
Augustus: *Alain Chevalier*: deel 10, *Pokervrouw*: deel 1 t/m 5, *Toenga*: deel 14, *Lester Cockney*: deel 1 en 5, *Kapitein Sabel*: deel 6, *Gord*: deel 1 en 2, *Chlorophyl*: deel 1 t/m 14 (1989!), *Ivor*: deel 1 t/m 3, *Ed en Ad*: deel 1 t/m 4 (1989!), *Rioolkoninkjes*: deel 1 (1989!), *Cranach van Morganloup*: deel 1 en 2, *IJzersnavel*: deel 1 en 2 (1989!), *Tommy Riley*: deel 1, *Meneer Edouard*: deel 1 t/m 4, *Kapitein Rogers*: deel 1 en 2, *Wayne Thunder*: deel 1 en 2, *Knipoogje van Ernst*: deel 4, 5 en 8, *William Hazehart*: deel 1 en 4.
De ramsj-planning voor de maanden september t/m december hebben wij nog niet van Lombard mogen ontvangen.

AvO

advertentie

AGENDA

15 sept. t/m 21 okt.
Zomertentoonstelling 'De curieuze wereld van Heer Bommel en Tom Poes', Museum 'Dit is in Bethlehem', Gorinchem.
17 t/m 20 september
Stripbeurs, Kemi, Finland (met excursie naar Moermansk).
5 t/m 7 oktober
5e Festival International de la BD, Durbuy, België.
13 en 14 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.
27 en 28 oktober
8ème Fête de la BD, Audincourt, Frankrijk.
12 t/m 17 november
Second International Symposium on Electronic Art, Oosterpoort, Groningen.
15 t/m 18 november
Bédéciné 90, 6e Festival du dessin animé et de la bande dessinée, Illzach, Frankrijk.
23 t/m 25 november
BD Charleroi-Image '90, Charleroi, België.
25 t/m 27 januari 1991
18th International Comics Festival, Angoulême, Frankrijk.

ACTUALITEITEN

Nieuw in Sjors en Sjimmie

In nummer 19 zijn *Mannetje en Mannetje* weer terug en doen in twee pagina's verslag van de TV-opnamen voor de VPRO. Tevens in datzelfde nummer een kort verhaal van *Johnny Goodbye*, geschreven door **Ruud Straatman**. Nummer 20 brengt de lezers het eerste korte verhaal van *Gilles de Geus* dat in het teken staat van – zoals wij al eerder meldden – de tachtigjarige oorlog. Verder in nummer 20 een *Franka*-poster met bijbehorende wedstrijd en de start van het nieuwe verhaal van *XIII*, getiteld *De nacht van de 3e augustus*. In een handtekeningenboekje ter gelegenheid van De Stripdagen '90 wordt ook voorzien.
In nummer 21 tenslotte, neemt het nieuwe verhaal van *Kapitein Moulin Rouge* een aanvang, getiteld *Tumuc Humac* en keert *Dakota Dolly* van **Jack Staller** terug in *Het hol van de leeuw*.

AvO

Hitler = SS in Frankrijk verboden

De Franse autoriteiten weigeren Hitler = SS, een album van de tekenaar Vuillemin (zie boeken), in hun land toe te laten. Een merkwaardige zaak. Hitler = SS was al eerder verkrijgbaar in Frankrijk, maar aangezien deze nieuwe uitgave gedrukt werd in België en uitgegeven werd door een Belgische uitgever, zagen de Franse autoriteiten de mogelijkheid om verkoop te verbieden. Blijkbaar kunnen de Franse lezers niet zelf beoordelen wat wel en wat niet kan. Voor zover we kunnen overzien kunnen Nederlandse lezers dat wel. De Nederlandstalige versie van het cynische stripalbum over concentratiekampen is hier en in België vrij verkrijgbaar.

HP

Ada komt toch

In oktober verschijnt bij Casterman het album *Ada*. Deze striproman van **Altan** werd al enkele jaren geleden voorgepubliceerd in Wordt Vervolgd 51-55, maar wegens gebrek aan succes afgebroken en niet in boekvorm uitgebracht. Nu komt deze opmerkelijke, geestige roman dan toch in de boekhandel.
Eveneens in oktober verschijnen bij Casterman het derde deel van **Johan de Moors** *Kasper*, een aantal herdrukken van *Canardo*, een nieuw boek van **Denis** (bekend van de Japanse blondine) en de catalogus van de tentoonstelling *Kuifje, 20 jaar avonturen*.
Meer **Hergé** in november; dan verschijnt namelijk de facsimile uitgave van *De blauwe lotus*. Ook in november verschijnen een nieuw deel van *Tristan* en het album *De man van nergens*, geschreven door **Benoit** en getekend (in Benoits stijl) door **Nedjar**. Verder verschijnt het debuutalbum van **Peter van Dongen** in de serie stripromans.

HP

Stripschrift tot 1991

Stripschrift plaatst je elke maand weer voor verrassingen. Toch kunnen we het deze keer niet laten om nu reeds te melden wat wij in de eerstvolgende drie nummers onder andere voor onze lezers in petto hebben.
In oktober plaatsen wij een interview – dat wij kortgeleden maakten – met het Italiaanse fenomeen **Lorenzo Mattotti**. 3 nooit eerder in Nederland gepubliceerde stripverhalen van deze auteur zorgen voor beeld waar woorden tekort schieten. Tevens in het oktober-nummer een interview met **Theo Jaasma**, een talentvolle Nederlandse striptekenaar uit het hoge noorden.
In november starten we met een drieluik rond de makers van het VPRO-programma *Lava*. In drie achtereenvolgende nummers van Stripschrift belichten we **David Davidse**, **Eddy Wally** en **Herr Seele**. In dezelfde periode zal de VPRO de 12 gemaakte *Lava*-afleveringen uitzenden. Eveneens in november brengen wij een interessant artikel over de gevaren van een papieren verzameling. Alles van waarde is weerloos, maar dat heeft iemand anders reeds eerder verkondigd.
De cover van het december-nummer, toont de schitterende filmposter van *The Little Mermaid*, de nieuwste **Disney**-film die rond kerst in de Nederlandse bioscopen gaat draaien.

Redactie Stripschrift

HET VAK

Jacques Lob overleden

Op 25 mei van dit jaar overleed Jacques Lob. Zijn debuut als tekenaar maakte Lob in de jaren vijftig als cartoonist voor de bladen Plexus en Hara Kiri. Een briljant tekenaar zou hij nooit worden; bekender werd Lob als scenarist. Met name voor het tijdschrift Pilote schreef hij in de jaren zestig en zeventig verhalen voor meerdere tekenaars zoals Gotlib, Goetzinger en Alexis. Tot zijn bekendste werk behoren Ulysses, Blanche Epiphanie en Submerman (allen met Pichard), Delirius (met Druillet), twee verhalen van Jerry Spring (met Jijé) en De IJstrein (met Rochette).
Jacques Lob werd 58 jaar.

HP

Toonder-personalia

Per 1 oktober 1990 zal Reinier Wissenraet, nu nog werkzaam bij reclamebureau BSB, Bert Kroon opvolgen als directeur van Toonder Live, één van de dochtermaatschappijen van de Toonder Studio's. Een andere dochtermaatschappij is Toonder Animatie. De nieuwe directeur van die maatschappij wordt Carla Back, voorheen hoofd productie. Bert Kroon heeft zich overigens per 1 augustus van dit jaar ook teruggetrokken als algemeen directeur van de Toonder Studio's Holding. Kroon blijft wel actief voor de studio's als scenarist en projectleider.

HP

Deelname Casterman in Brepols

Uitgeverij Casterman heeft sinds enige tijd 25% van het kapitaal van Brepols in handen. Brepols is een Franstalige Belgische uitgever van voornamelijk encyclopedieën, woordenboeken, agenda's, speelkaarten en religieuze boeken.

HP

Nieuwe voorzitter VNU-directie

Mr. Rob van den Bergh, nu nog werkzaam bij Admedia, de advertentiekern van de VNU, wordt in september voorzitter van de directie van de VNU Tijdschriftengroep Nederland. Inde directie van deze groep hebben verder zitting Huib Boermans, directeur van De Geïllustreerde Pers en Peter Middeldorp, directeur van De Spaarnestad.

HP

Mr Rob van den Bergh

BERICHTEN VAN 'T SCHAP

Jarenlang geen Stripschappagina en dan plotseling wel, dan is er vast iets belangrijks gebeurt zult u denken. Gelijk heeft u, we maken slechts zeer zelden gebruik van Stripschrift om onze leden en andere belangstellenden in strips te informeren. De redactie van Stripschrift heeft meestal interessanter items voor u.

Een half jaar geleden moesten wij beslissen dat het organiseren van de Strip-3-Daagse niet langer een haalbare kaart zou zijn. Meteen kwam een aantal leden met de vraag of we niet wat anders moesten doen. Een aantal mensen keek al met een scheef oog naar Het Turfschip. Op de afgelopen Algemene Ledenvergadering bleek één en ander al te leven onder de leden. Het bestuur werd gevraagd een één- of tweedaags evenement te organiseren in Het Turfschip. Welnu, om een niet zo lang verhaal nog korter te maken, dat is gelukt. Op *13 en 14 oktober* zullen de Stripdagen '90 plaatsvinden in Het Turfschip te Breda. Er zullen ten opzichte van de Strip-3-Daagse natuurlijk wel een aantal dingen veranderen, maar de grootste verandering zit toch in de schaalverkleining. Er is minder ruimte, dus kan de stripboekenbeurs niet ongelimiteerd uitbreiden en voor de ruilbeurs is slechts 50% van de ruimte van vorig jaar in Den Haag beschikbaar. Maar alle andere elementen van de Strip-3-Daagse blijven.

Voor leden van Het Stripschap is het van groot belang, dat de inschrijving op de ruilbeurs vanaf heden weer openstaat. U treft voor de ruilbeurs dan ook alvast het reglement aan. U hoort er meer van via Stripschrift en via KWARTAAL 90/4 dat in de tweede helft van september verschijnt.
Alles wat we op dit moment weten over de Stripdagen '90 hebben we vast voor u op een rijtje gezet:

Data: 12 oktober 1990, 13:00 - 17:00 uur ledendag (geen beurs)
13 oktober 1990, 12:00 - 18:00 uur
14 oktober 1990, 10:00 - 18:00 uur
(tijden onder enig voorbehoud)

Plaats: Het Turfschip, Chasséveld 15, 4811 DH Breda.

Toegang: *f* 7,50 per persoon per dag
f 5,00 reductietarief (personen kleiner dan 150 centimeter).

Onderdelen: Stripboekenbeurs van 2000 vierkante meter
Stripruilbeurs van 740 vierkante meter

Exposities: In elk geval Geweld in de strip. Verder tenminste nog twee tentoonstellingen.

Film: Een special-interest tekenfilm-festival, een algemeen programma en misschien de Nederlandse voorpremière van Dick Tracy.

Theater: Hé, lees je mee show.

Stripveilingen: Twee algemene stripveilingen en één veiling speciaal voor kinderen.

Forum: De verspreiding van strips in Nederland en België.

Prijsuitreikingen: De Stripschapprijs en de Stripschappenningen.

Stripmakers: Wie er komen weten we nog niet, maar we doen ons best. Het evenement moet in feite draaien om de tekenaars, immers zonder tekenaars geen strips.

Drukwerk: Net als andere jaren hechten we eraan het publiek bij binnenkomst meteen gratis een programma in handen te geven, dit jaar in de vorm van een krant.
Leden en relaties van Het Stripschap krijgen daarnaast ook het programmaboek, dat net als vorig jaar in Stripschrift zal worden meegezonden.

Overigens kan er voor de veilingen nog materiaal worden ingebracht. Mocht iets op de Stripdagen willen laten veilen, dan kunt u contact opnemen met onze veilingmeester Ton van Lier, tel. 03240-23669.

Uiteraard is een evenement als de Stripdagen niet te organiseren zonder hulp van vele handen die licht werk maken. Mocht u zin hebben dit jaar ook een handje uit de mouwen te steken en het werk nog lichter te maken, neem dan eens contact met ons op: 03404-11117.

De Ruilbeurs

Het aantal beschikbare meters is dit jaar kleiner dan vorig jaar (nu 740 m^2, vorig jaar 1520 m^2), dat betekent dat het aantal meters dat iemand kan huren beperkt is. Voor leden van Het Stripschap geldt een extra voorkeursbehandeling voor reservering van tafelruimte. De regeling is als volgt:

1. U reserveert ruimte door het verschuldigde huurbedrag over te maken op één van de onderstaande rekeningnummers, zodra het huurbedrag binnen is uw reservering definitief.
2. De ruilbeurs vindt plaats op:
   Zaterdag 13 oktober (12:00 tot 18:00 uur) en op
   Zondag 14 oktober (10:00 tot 18:00 uur).
3. De tafels worden per strekkende meter verhuurd.
4. Het maximaal aantal meters per persoon is beperkt tot 4.
5. Het tarief bedraagt:
   Zaterdag *f* 25,00 per meter,
   Zondag *f* 20,00 per meter en
   beide dagen *f* 40,00 per meter
   (voor niet-leden zijn de tarieven resp. *f* 42,50, *f* 35,00 en *f* 70,00).
6. U dient het bedrag over te maken op één van de onderstaande rekeningnummers. Op de overschrijving moet het volgende vermeld staan:

   Naam/Adres/Woonplaats (alleen indien afwijkend van degene die het geld overmaakt).
   Lidnummer indien lid (bijvoorbeeld: F0L01384, dit nummer staat rechtsboven op onze etiketten).
   Aantal meters per dag (bijvoorbeeld: ZAT: 2m, ZON: 3m).
   Het bedrag (in dit voorbeeld *f* 100,00).
   Mededelingen (bijvoorbeeld: 'naast Jansen, Zwolle').
7. U dient voor 1 oktober a.s. te reageren. Dan wordt de definitieve indeling gemaakt en vol is vol.
8. De deelnemersformulieren worden in de eerste week van oktober verzonden, met alle informatie als tafelnummer, plaats, tijden en reglement. Alle verdere informatie: 03404-11117 (van 17.00 tot 23.00 uur).
9. *De ruilbeurs is alleen toegankelijk voor verzamelaars en niet voor handelaren, wij houden ons het recht voor zonder opgave van reden reserveringen te weigeren !!!*

Postbankrekening 5.000.000 of ABN-bankrekening 54.94.11.127, beide ten name van Het Stripschap, Amsterdam.

Tot 13 of 14 oktober.

Het bestuur.

MAAK KENNIS MET DE TOPPEN VAN HET STRIPHOOGLAND

1990:
Een Amerikaans hoogterecord

Will Eisner

EEN CONTRACT MET GOD

Genummerde en gesigneerde oplage van 1000 ex.
Gebonden in integraalband f 59,90 / 1198 Bfr
Gebonden in bruin linnen f 85,00 / 1700 Bfr

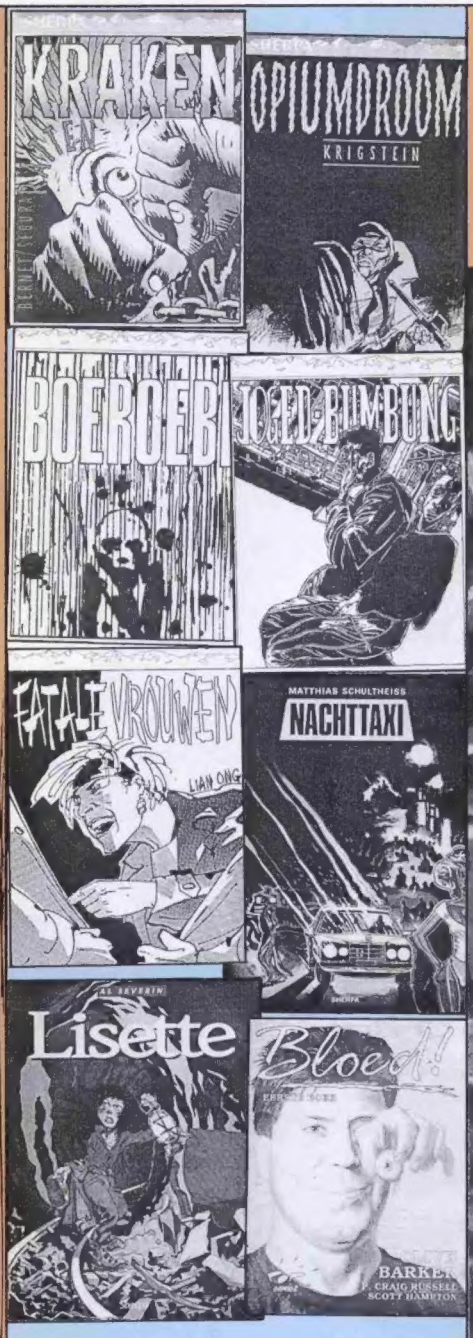

Reeks Sherpa (zwart-wit, f 12,50 / 250 Bfr):
Kraken - Ratten (Bernet & Segura)
Opiumdroom (Krigstein)
Joged-Bumbung (Pinelli)
De mens Boeroebi (Van der Meij)
Fatale vrouwen (Ong)
Alack Sinner - Viet Blues (Munoz & Sampayo)

Collectie Everest (kleur, f 29,90 / 598 Bfr):
Lisette (Severin)
Nachttaxi (Schultheiss)

PopComics (kleur, f 19,90 / 398 Bfr):
Bloed! Eerste boek (Barker & Russell & Hampton) *(oktober)**
Bloed! Tweede boek (Barker & Janson & Bolton) *(december)**

1991:
Een Italiaanse topprestatie

MATTOTTI

VUREN

Beperkte genummerde oplage van 1000 ex.*
Gebonden in rood linnen met stofomslag
f 59,90 / 1198 Bfr *(maart 1991)*

SHERPA WIJST DE WEG

Verspreiding:
Het Raadsel, Amsterdam
Geknipt Papier, Gent

* Uitgave i.s.m. Het Raadsel